

МЕРЕЙ

WIMBLEDON БІЗГЕ ДЕ БҰЙЫРДЫ!

Елена Рыбакина – Тәуелсіз Қазақ елінің тарихында үлкен дулыға санатына жататын Wimbledon – 2022 турнирін жеңген тұңғыш теннисші. Иә, күні кеше қазақ спортының ақсары қызы Англия жерін алашаңға көміп, аламан дүбірде жеке-дара қара үзіп келді.

БАЛА БАҚҚАНДІКІ

Осы күнде ресейлік һәм шетелдік басылымдар Елена Рыбакинаның кіндік қаны Мәскеуде тамып, жаялығы Сетуннің сағасында жайылғанын жырғап жүр. Рас, Рыбакинаны Ресей керексінбей, тіпті іске алғысыз еткенде табалап, құрамадан орын тимегенде біздің бапкерлер болашақта бұл қыздың жұлдызы жарқырайтынын дөп басып тани білді. Нәтижесі мінекей, әйтпесе Еленаның қазақ топырағын басқанына төрт жыл енді толады.

Елена Рыбакина көмелет жасына толған шағында спорттық мансабын бастамай жатып тәмамдаудың аз-ақ алдында тұрды. Оған түрлі себептер де болды. Оны күні кеше өзі де айтты. «Мен көмелеттік жасқа толған шағымда спорттағы кәсіби мансабымды жалғастыру не болмаса жоғары оқу орнына тапсыру деген екі тандау тұрды. Мені АҚШ оқуға шақырған еді. Міне, сол сәтте Қазақстан теннис федерациясынан маған шақырту келді.

(Жалғасы 7-бетте)

БІЗДІҢ СҰХБАТ

Тоқтар ӘУБӘКІРОВ,
Қазақстанның Халық қаһарманы,
тұңғыш қазақ ғарышкері,
Кеңес Одағының Батыры,
авиация генерал-майоры:

«ЕЛ АУМАҒЫНЫҢ ҚОРҒАНЫ – ӘСКЕРИ АВИАЦИЯНЫҢ ҚУАТЫНДА»

— Тоқтар Оңғарбайұлы, күні кеше Мемлекеттік кеңесші Ерлан Қарин өзінің әлеуметтік желідегі парақшасында «Бүгін ғарышкер, Халық қаһарманы Тоқтар Әубәкіровпен кездесіп, қоғамдағы өзекті мәселелерді талқыладық» деп жазды. Әр кезде де көзі қарақты, құлағы түрік жүретін газет оқырманы бұл кездесудің мән-жайын білуге ынтық екенін сізге жеткізім келеді...

— Солай ма, онда рахмет... Өздеріңізге мәлім, таяуда құрылған Ұлттық құрылтайдың алғашқы отырысы 16 маусымда Ұлытауда өтті. Мен құрылтай мүшесі ретінде Мемлекет басшысының өзі Төрағалық ететін ол жиынға қатысуға міндетті едім. Бірақ, бір ай бұрын, Швейцарияға, одан кейін Мәскеуде өтетін тағы бір кездесуге шақырылған ем, иә, алдын-ала ұшаққа билеттерім де брондаулы тұрған. Сол себепті, уақытты созбай дереу ұйымдастыру алқасымен хабарластым. Ұшақ билеттерін кері өткізуге де даяр едім. Бірақ түсіністік танытқан Мемлекеттік кеңесші шетелдік екі сапарымды үзбестен барып қайтуыма келісімін берді. Кешегі кездесудің басты сыры сол. Біз Ұлытауда өткен жиынның беташар мазмұндасмы туралы әңгімелестік. Құрылтайдың алғашқы басқосуы мен болашақта бағытталған жоспарларына сай Президентіміз алға қойған міндеттерге қанықтым. Мен де өз тарапымнан өз ойларымды ортаға салдым. Жаңа Қазақстанның болашақ өзекті мәселелерін де талқыладық, тіпті қорғаныс, әскери авиация туралы да көкейкесті мәселелер айтылды. Ақордадан көңілім толып шықтым.

— Әлемдік авиацияның тандаулы тұлғасы, данқты сынақшы-ұшқыш санатындағы сіздің сала бойынша шетелдік түрлі жиындар мен кездесулерге жиі шақырылатыныңыздан хабардармыз, Тоқтар аға. Алайда соңғы саяси ахуалға байланысты, қазір күллі дүниежүзінің назары Мәскеуге ауып тұрған сәтте, әрине, кешіріңіз, соғыс жағдайында... сіздің кешегі кеңестің, бүгінгі ресейлік әскери ұшақтардың көнігі сынақшы маманы ретінде сол қалаға бас сұғуыңыздың астарынан әлдеқандай бір сыр іздеуге бола ма?

— Бірден ашып айтайын, мұнан ешқандай да сыр іздемей-ақ қоюына болады... (Күлді.) Өзін білесің, кеңестік «МиГ» конструкторлық бюросында «аныз адам» — данқты сынақшы-ұшқыш, авиация генерал-майоры, Кеңес Одағының Батыры, КСРО Мемлекеттік сыйлығының лауреаты Александр Федотов деген кісі өмір сүрген... 1984 жылы сәуірде сынақ кезінде әскери ұшақ апатына ұшырып, қаза тапты.

(Жалғасы 3-бетте)

БАҒА

ҰШТЫ, ҰШТЫ, БАҒА ҰШТЫ

Бұрын аса мән бермеуші едік. Қазір дүкенге тиын-тебенімізді алдын ала санап баратын болдық. Кеше үйдің қасындағы азық-түлік дүкенінен 1 келі күріш, 1 бөлке нан, 1 келі сәбіз, сары май мен төттілер алдым. Өзімнің есептеуім бойынша екі мыңның үстінде болуы тиіс. Ал сатушы 3700 теңге дейді. Алған затыма бір қараймын, сатушыға бір қараймын. Ұялсам да, қайта есептеуін сұрадым. Жо-жоқ, ол жаңылмапты. Баға өсіпті.

Иә, азық-түлік бағасы аспандап барады. Базар мен дүкенге кіріп шыққандар көпке дейін есін жинай алмай есептіреп қалады. Әсіресе, күнделікті тұтынатын кант, күріш, сүт, картоп, сәбіз, құнбағыс майы мен қарақұмықтың қымбаттағаны ерекше білінеді. Бағаның бұлайша өсуі қарапайым халыққа оңай тимейтіні анық.

(Жалғасы 4-бетте)

«ҚАРА АЛТЫН»

ҚҰБЫРДА КІДІРІС ЖОҚ

Қазақ мұнайының елеулі бөлігін әлемдік базарларға жеткізетін Каспий құбыр желісі консорциумының (КТК) жұмысы тоқтаусыз жалғаса береді. Бұған дейін Ресейдің күнгей өңіріндегі Приморск аудандық соты экологиялық ереже бұзылғанын алға тартып, консорциум қызметін 30 күнге тоқтату жөнінде шешім шығарған еді. Краснодар соты бұл шешімді жарамсыз деп тапты. КТК енді 200 мың рубль айыппұл төлейтін болды. Айта кеткен жөн, кейбіреулер әлеуметтік желі арқылы осы оқиғаға саяси сипат беруге тырысты.

БИРЖАМЕТР

МҮНАЙ (brent)
100,34

DOLLAR
476

EURO
479

РУБЛЬ
7,1

БИЛІК

«Халықаралық институттар әлемдік экономика қарқыны бәсеңдейді деген болжам айтуда. Сөйкесінше, инфляция жаппай өсуі мүмкін. Өңірлік дағдарыстың ұзаққа созылып бара жатқанын байқап отырмыз. Тіпті бұл ахуал жаһандық тоқырауға ұшыратады деген қауіп бар». Үкіметтің қеңейтілген отырысында Президент Қасым-Жомарт Тоқаев осылай деді.

тауарларын өндүрүшүлөрдөн алдын ала тикелей сатып алу жолдарын айкындамден күзүрлү министрліктер айналысуу тиіс.

Президент шаруа кожалыктарына ірі сауда жөлілөмдөн тыгыз байланыс орнатуға мүмкіндік берілуі керек экенін ескертті.

«Мұндай мүмкіндік олардын жұмысын жандандырып, салаға инвестиция тартуға жол ашадь. Отандык тауардын сауда орындарына келергисіз шығарылуын камтамасыз етіп, өнімге косылатын бағаны нақты белгілеп, арада жүрген саудагерлер санын азайту қажет. Желел түрде тиісті заннамалық шараларды қабылдауымыз

Жоғары жалақы төленетін үш өңірдің бірі – осы Маңғыстау өлкесі. Нақты айтсақ, Жаңаөзен орташа еңбекақының ең жоғары деңгейі бойынша көш бастап тұр. Үкімет Жаңаөзенді дамыту үшін арнайы жоспар қабылдады. Республикалық бюджеттен коммунаны қаржы бөліп, салықты азайтып отыр. Осындай тікелей қолдау шаралары еліміздің басқа облыстарының себебін жасалады. Жұрттың бөріне мұнай-газ саласынан жұмыс тауып беру мүмкін емес. Мұны ашық айтуымыз керек. Өңірдегі жұмыссыздық ішкі және сыртқы көші-қон үдерісіне байланысты күшейіп барады.

Қасым-Жомарт ТОҚАЕВ:

ЖҰМЫСПЕН ҚАМТУ ІСІНЕ ҚАТЫСТЫ ТЫҢ ТӘСІЛДЕР ҚОЛДАНУ ҚАЖЕТ

Мұндай жағдайда
Үкіметтің және
Ұлттық банктің негізгі
міндеті – инфляцияны
тұрақтандырып,
азаматтардың табысын
арттыру. Сондай-ақ жана
жұмыс орындарын ашу
қажет. «Азық-түліктің кейбір
түрі бірден 80 пайызға
қымбаттады. Үкіметтің
бағаны тұрақтандыруға
бағытталған шаралары
тиімсіз болып шықты.
Инфляцияны ескі әдіс-
тәсілмен тоқтатқысы келеді.
Бюджеттен қосымша
қаражат бөліп, бағаны
жасанды түрде жана реттеп
отыр. Қымбатшылықтың
себебінен емес, салдарымен
күрес жүріп жатыр», – деген
Мемлекет басшысы бұл
бағытта жана идеяларды іске
асыруды тапсырды.

Алыпсатарлық, бағаны құбылту, жасанды тапшылық тудыру. Осының бәрі тауар құнына қосылады да, оны қарапайым тұтынушы төлейді. Үкімет Бас прокуратурамен бірлесіп, осы мәселеге қатысты қатан шара қолдануы тиіс.

Президент қант тапшылығын реттей алмаған сауда және интеграция министрі Бақыт Сұлтанов пен ауыл шаруашылығы министрі Ербол Қарашөкеевке сөгіс берді. Бүгінде бұрын іске қосылған жеті қант зауытының төртеуі ғана, Алматы және Жамбыл облыстарында жұмыс істеп тұр. Олардың өз тек үштен бір қуатымен ғана жұмыс істейді. Ауыл шаруашылығы министрлігі қызылша қантының үлесін 2026 жылға қарай 6 есе 7-ден 43 пайызға дейін көбейтуді жоспарлап отыр. Бірақ соңғы төрт жылда қант қызылшасының алқабы үштен бірге қысқарған. Мемлекет басшысы Үкіметке шұғыл тәртіпте қант саласын дамытудың жеке салалық жобасын әзірлеуді тапсырды. Ондағы мақсат – импортқа тәуелділікті айтарлықтай қысқарту. «Біз қазір дүкендерде не болып жатқанын көріп отырмыз. Бұл маскар!», – деді Қасым-Жомарт Тоқаев.

Жиында өнімді ауыл шаруашылығы тауарларын өндірушілерден алдын ала тікелей сатып алу жолдарын айқындау қажеттігі де сөз болды. «Менің тапсырмам бойынша ауыл шаруашылығы министрілгі алдын ала сатып алу тәсілдерін кеңірек қолдана бастады. Биылғы ішлдеге дейін әлеуметтік маңызы бар 47 мың тонна азық-түлікке қатысты осындай шарттар жасалды. Дегенмен, мұндай көлемдегі тауар ішкі нарыққа айтарлықтай ықпал еспейтіні анық», — деді Президент. Ауыл шаруашылығы

керек. Үкімет «Атамекен» палатасымен бірлесіп, «Қазақстанда жасалған» жалпыұлттық жобасын бастау үшін ұсыныстар әзірлеуге тиіс», — деді ол.

Соңғы жылдары халықтың табысы біртіндеп өсті. Былтыр бұл өсім 5 пайыз шамасында болды. Бірақ Алматы, Атырау, Қызылорда, Маңғыстау және Түркістан облыстарында жұрттың табысы орташа республикалық деңгейге жетпейді. Бұл көрсеткіш Алматы және Шымкент қалаларында да төмен. Қызылорда облысында халықтың табысы тіпті азайып кетті. Биыл мамыр айында азаматтардың нақты табысының көрсеткіші минус 2,9 пайыз болды. Мемлекет басшысының айтуынша, мұндай құлдырау көптен бері болған емес. Халықтың табысын арттыру бағдарламасы қабылданды. Өйтсе де, оның жұртқа тигізіп жатқан пайдасы шамалы. Ең алдымен, жергілікті жерлерде тімділ жұмыс жүргізілуі керек. Әкімдер жыл сайын әрбір 10 мың тұрғынға 100 жаңа жұмыс орнын ашуға тиіс. Халық саны көбейген сайын тұрқты жұмыс орындары ашылуы керек. Маңғыстау облысында осы мәселе ескерілмеген. Мұнда жөңсіз жүргізілген көші-қон саясатының салдарынан құрделі ахуал қалыптастырып отыр. Тұрғындардың саны көбейгенімен, әлеуметтік инфрақұрылым салынған жоқ. Жұмыс орындары ашылмады. Тұрмыс сапасы төмендеп кетті. Жұрт «ҚазМұнайГаз» компаниясына жұмысқа тұрғызды, жоғары жалақы беруді талап етуде. Ашығын айтқанда, Жаңаөзендегі кен орындарының көпшілігі сарқылып барады. Бұл жағдай бәршаға мәлім. Соңғы 15 жылда осы өңірде мұнай өндіру ісі 30 пайызға азайған. Соған қарамастан, жұмысшылар саны 50 пайызға көбейді. Еңбекақы төлеу қоры 10 есе артты.

«Үкіметке ішкі экономикалық ресурстарды жұмылдыратын жаңа тәсілдер әзірлеуді тапсырамын. Бұл ретте, халықты өзге аймақтарға көшіру бағдарламасын түбегейлі қайта қарау керек.

Біз тарихи Отанына оралған кандастарды толық қолдаймыз. Бірақ тек Маңғыстау өңірімен шектелуге болмайды. Басқа облыстарға, соның ішінде өндірісі дамыған аймақтарға қоныстануға болады. Біз қажетті жағдайды жасауға дайынбыз», — деді Мемлекет басшысы.

Казіргі таңда жастарды жұмыспен қамтуға баса назар аударатын көз келді. Жыл сайын еңбек нарығына 300 мыңға жуық жастар шығады. Елімізде өскелең ұрпақтың өзін-өзі дамытуына жағдай жасалып жатыр. Дегенмен нақты шараларға қарамастан, жастарды жұмыспен қамту мәселесі толық шешілмей келеді. Кейбір аймақта жастар арасындағы жұмыссыздық деңгейі еліміздегі орташа көрсеткіштен айтарлықтай жоғары. Әсіресе, Нұр-Сұлтан, Алматы қалалары, Алматы, Қарағанды, Солтүстік Қазақстан және Шығыс Қазақстан облыстары – соның қатарында. «Үкімет және облыс әкімдері осы мәселеге айрықша назар аударуы тиіс. Жыл аяқталғанда тиісті қорытындысын шығарамыз. Екі мыңыншы жылдары бала саны күрт көбейгені белгілі. Келесі жылдан бастап сол кезеңде дүниеге келген ұрпақ еңбек нарығына жұға бастайды. Осыны ескерген жөн. Шұртты жұмыспен қамту ісіне қатысты тың тәсілдер қолдану қажет. Ал азаматтарымыз қазіргі замандағы халықаралық нарық үрдісіне бейімделуі керек», – деді Президент.

Талап ТІЛЕГЕН

Дәурен АБАЕВ:

«БАЗЗ ЛАЙТЕР» КӨРСЕТІЛМЕЙДІ!

Әлемнің көптеген елдерінде тыйым салынған «Базз Лайтер» атты мультфильм Қазақстанда көрсетілмейді.

Бұл туралы мәдениет және спорт министрі Дәурен Абаев хабарлады. Министр еліміздегі кинотеатрларда «ертеңнен бастап көрсетіледі» деп хабарланған атышулы туындының прокатқа шықпайтынын мәлімдеді.

Жас ұрпақтың тәрбиесіне алаңдаған көпшіліктің тілегі ескеріліп, осындай шешім қабылданды. Азаматтардың

ашуланатындай жөні бар. Балаларға арналған мультфильмде кейіпкер қыз құрбысының ернінен құшырлана

JQ – Ақпарат

Әлеумет.т⁰

НАН АУЫЗ ТИСЕ
ЖЕТТИ ЕМЕС ПЕ?!

Әдеттегідей абыр-сабыры басылмайтын Алматының халқы бұл жолы да таң атпастан тұрып, Халықаралық әуежайға ығы-жығы жиналды. Мұхиттың аржағынан алтын медаль – Әлемдік жарыстан бас жүлде олжалап келе жатқан жөнімпаз оғланын дүрілдегіп қарсы алақ!.. Домбыра оркестрінің жағымды үні, шуылдасқан шат күлкі, ұлттық киім киген сұлу қыздар... бәрі-бәрі қандай жарасымды еді, шіркін!

Егемендіктің, еркіндіктің аркасы: шүкір, отыз жылда әуесжайда мұндай қуанышты қарсы аларлардың қаншаасы өтті?! Киір шетте Көк туымызды көкке желбіретіп, жанымызды желпінткен чемпиондарымыздың көзсіз ерлігіне көзіміз үйренді. Көңіліміз жайланып, кезекті бір жағымды жаңалыққа балайтын да болып алдық. Бұл қарсы алудың бұған дейінгі он-сан қарсы аларлардан еш айырмашылығы да, артықшылығы да жоқ. Әттен, салтанатты сәтте көңілге титтей кірбін туғызып кеткен бір жайт, оқиғалы көрініс болмаса.

Жүзі бал-бұл жаңған чемпионнымыз алдымен әсем қыздарымыз иіліп ұсынған ыдыстан жан ауыз тиді. Кішкене екі кесеге қымыз құйылыпты. Салтанатпен ұсынылған сон, ішу қажет деп тапқан шығар, жөнімпаз жігітіміз қымыздан да бір ұрттады...

Кұшағы гүлге толған жөнімпаз бен оның жаттықтырушысы еңлі дүрмекпен (*арине, сценарий бойынша*) үнді бар жақсы сөзін шын жүрегімен актаруға дайын тұрған, үкімет мүшесі мен шенеуніктер тұрған бұрышқа қарай жылжыды.

Бұл күнде бейнекамерадан — мейлі ол смартфон, мейлі қасиби телевизиялық камера болсын, ештеңе жасыра алмайсың ғой! Кенет... қаумалаған топ ішінде келе жатқан жеңімпазымыз, құшағындағы гүлін сол жағына аударып, он жағына еңкейіп тұрып бір түгірді. Егер жарыс алындына мұндай қылық танытса, сол үшін әлемді таңыркатқан жеңісі есепке алынбастан, мезетте алаңнан қуысы еді. Ал енді көз алдымызда болып өткен осы оқиға үшін кімді кінәламақпыз!?

Бірден кесіп айтсам, менің өз басым елдің намысын жыртықан чемпион жағына шығамын. Себебі бұл чемпион жігіттің легионер-спортшы еді. Қымызды, бәлкім, шұбатты өмірінде бірінші рет, оны да осы әуесжайда ұрттаған шығар. Таңдайына қышқылтым дәм тиген кезде ол үшін «бұл өте тансық мақұлықтан сүті» деген ой санасынан жүгіріп өтуі де мүмкін ғой! Арғы жағы өздеріңізге мәлім!..

Үкімет мүшесі қол астындағы құрдай жорғалаған қызметкерлеріне спортшының алдынан бауырсаққа коса кесеге қымыз құйып алындар дегенен шығар? Бірі де ұйымдастыру шараларымен «аһ» ұрып жүгіріп жүретін осы топтың оспадар, ойсыз қылығы дер едім. Іә, бұқаралық ақпарат құралдарынан талай оқыдық та, біздің боксшыларымыз қымыз ішеді, қазы жейді... Соның қуатымен жойқын қарсыласып жалпасынан түсіріп сұлатып жүр екен! Өте жақсы, қазақ баласына қымыз да, бауырсақ та таныс емес. Ал біздің елдің намысын қорғап жүрген өзге ұлт өкілі, легионер-спортшыларға ғи... «Ұйымдастырушы» жігітеріміз осы жағын неге зерделемеген?

Осыдан оншақты жыл бұрын
 Ұлыбританиялық «Financial Times» газетінің
 Киев қаласында өткізген бір жиыны еске
 түсіп отыр... Украина әмәнда ұлттық асы —
 тоназытылған шошқа майымен (*salo*), біздің
 қымызымыз бен шұбат-қазымыз секілді,
 мактанады. Сағат 11.00-дегі кофе-брейкте
 қатысушы қонақтарға бірдей кесіліп, сол
 мактаныш тағамы, өзге де ірімшік қосылған
 тағамдармен, дастарханға құрметпен
 қойылды. Кофе, сүтті шай, сүтсіз шай...
 Өзбек, қырғыз, тәжік, әзірбайжан елінен
 келген, әрине, қазақтар біз де, сондай
 салтанатты дастарханға қолымыздың
 ұшын ғана тигіздік. Дастарханнның мұрты
 бұзылмады. Алматыдағы офисте түс мезгілі
 таяғанда, өзге асхана құрып қалғандай,
 «онда шошқа еті берілмей ме?» деп
 әзілдегеніме «ой, аға-ай...» деп онша мән
 бермей «Грузинкаға кеттік, грузинкаға...»
 деп дауыстап жүретін «орыс тілді» әріптес
 екі қарындасыма да мұндай қатты риза
 болмаған шығармын! Менімен бірге өте
 мәдениетті рәндестер дастарханнан жылыстады.
 Сол сол екен, мән-жайды бірден ұғынған
 қиеттіктер, ұлттық мактанышын дастархан
 басына қайтып жолатпады. Оны айтасыз,
 бізге сондайлық құрмет көрсеткені, бұдан
 былай бар мәзірді түріктің «Тютюни»
 («*Tutin*») мейрамханасынан дайындап, сонда
 түстендерің болды. Байкампаздық деп
 осыны айт. Құда да тыныш, құдағи да тыныш!

Теледидар сюжеті (*егер сол эпизод қылымаса*) мен әлеуметтік жағалардегі қазақ құрметі мен тосын түкіруді бәлісі қанша баптан екенін түсіндік пе біз?! Әттен, кеш! Оның жауабын кім береді? Бүкіл әлем көзін тіккен ол оқиғадағы осынау бір ғана түйткіл-түтірікке кім жауап береді? Шетелдік қонаққа қымыз беру, қойдын басын ұсыну шарт па осы? Тіпті, құрметті қонақ, қазақша айтқанда, «нан ауыз тисе» жеткілікті емес пе, ә? Ойлан, намысың қазақ, ойлан!

Талғат СҮЙІНБАЙ

Азғындыққа тосқауыл

1

Біздің сұхбат

(Басы 1-бетте)

Ұстазым әрі ақылшым, әскери авиация әлеміндегі теңдессіз жан-жолдасым Александр Васильевичтің 90 жылдық еске алу шарасы Ресей астанасы Мәскеу мен конструкторлық-сынақ бюросы жайғасқан Жуковский қаласында өтті. Көрген түстей болған сол күндерді көзі тірі әріптестері, әскери авиациядағы бүгінгі оның ізбасарлары еске алдық, рухына тағзым еттік.

— Сізбен болған қандай сұхбатта да, әскери авиация, «МиГ» туралы айтпай өту мүмкін емес қой!.. Әңгімемізді өрбіту үшін сіздің жаныңызға жақын бір сауал қояйын: кезінде дыбыстан жылдам «МиГ-29К» әскери жойғыш ұшағын «Адмирал Кузнецов» (бұрынғы «Тбилиси») ұшақ тасымалдаушы крейсеріне ешбір компьютерлік бағдарламаның көмегінсіз «қолмен» қондырып, «қолмен» ұшырған едіңіз. Авиация тарихында тұңғыш рет! Сол үшін де есіміңіз Гиннестің рекордтар кітабына жазылды. 2016 жылы арасы жиырма күннің ішінде әлгі алып әскери кемеге Ресейдің ең үздік деген екі ұшағы дәл қона алмай, суға батты. Ұшқыштар катапульта жасап, аман қалды. Осы оқиғадан хабардар болғанда сіз қандай күй кештіңіз?.. Қалай ойлайсыз, сондағы авиациялық апатқа не себеп — техника ақауы ма, адам факторы ма?

— «Теніз жобасы» деген әскери авиациялық жобаның ең алғашқы жетекшісінің бірі болғандықтан, кезінде бәрін де өз басымнан өткізгендіктен, бұл үлкен бағдарламаның техникалық детальдарын өз қолыммен өз

керек. Авиация, авиация және авиация...» деген едіңіз. Содан бері де отыз жылдай уақыт өтіп барады екен. Сіздің сол тұжырымыңыз қазақстандық әскери салада жүзеге қаншалықты асты. Асып келеді?

— Өте күрделі бұл мәселеге қатысты менің ол кездегі ойым да, пікірім де әлі еш өзгерген

Тоқтар ӘУБӘКІРОВ, Қазақстанның Халық қаһарманы, тұңғыш қазақ ғарышкері, Кеңес Одағының Батыры, авиация генерал-майоры:

«ЕЛ АУМАҒЫНЫҢ ҚОРҒАНЫ – ӘСКЕРИ АВИАЦИЯНЫҢ ҚУАТЫНДА»

орнына қойғандықтан да мен оны төтенше оқиға деп қабылдадым. Рас, адамдар да өзгерді, компьютерлік технология дамыған кезде мұндай тосын оқиғалар болмауы тиіс те. Бірақ, техниканың аты техника, көшеде жап-жақсы жүріп келе жатқан автокөліктің өзінен де кейде аяқ астынан кінәрат табылып қалып жатады. Бірінші, «Су-27» супер-ұшағының құлауы — техниканың ақауы. Белгілі тетіктері істен шығып, әскери ұшақ теңізге батты. Екінші, «МиГ-29К» жойғыш ұшағына қатысты айтарым...

— Кешіріңіз... «МиГ-29К» — әскери өндірісте дыбыстан жылдам бұл жойғыш ұшақтың болашақта мінсіз қызмет етуі үшін кезінде оның тұсауын өзіңіз кескенсіз. Шығармашылық тілмен айтқанда — авторысыз! 1986 жыл, қараша, қара суық, тынышсыз толқып жатқан Қара теңіз... Төбеден құйылып келе жатқан самұрық-машинаның ұшақ кабинасынан бет-әлпеті ап-анық көрініп тұрған 40 жасар сынақшы-ұшқыш Әубәкіровтың сабырлы бейнесі көз алдыма елестеп кетті...

— Жарайды, жарайды... иә... Әскери қызметте жүрген ұшақ «Адмирал Кузнецов» авиатасымалдағыш крейсеріне келіп табан тірегенде палубадағы ілгек-қондыру механизмі жұмыс істемей қалған. Ол жағы... маған беймәлім. Жанармайы 0-дік көрсеткіште тұрған ұшақтың көк аспанға тез көтеріліп кетуге, әрине, дәрмені жок... Өзің айтқандай,

жок. Сол қалпында. Қазір Украинада не болып жатқанынан ел-жұрт, бүкіл әлем хабардар. Мен былай айтар едім: бұрын да солай болған, қазір де маңызын одан да асырып күшейтпесе, әлсіреген жок, соғыс жағдайындағы аспан төрінің иелері — ұшақтар. Шиеленісті жағдайда тек қана жетілдірілген ұшқышсыз ұшатын аппараттар, тікұшақтар және зымырандар негізгі роль атқарады. Сол кезде қазақстандық авиациядан бір тыын да аямауымыз керек деп айтудайын айттым. Қазіргі соғыс жағдайында, танк дегеніңіз, кешіріңіз, жер

ғылымның ең дамығын дәуірі дегенімізбен, техниканың аты техника. Оқыстан сыр беріп жатады. Компьютерлік технологияға қатысты да осы ойымды айтар едім. Өйткені менің қазір қолымның қалт еткеніндегі жұмысым — пернетақта мен мониторда. Компьютерді біресе қайта жүктеуге тура келіп жатса, енді бірде интернет желісінің қуаты түгесіліп қалады. Ел астанасының өзінде сондай жағдай... Байланыс сапасы ойдағыдай емес.

— 1990-ыншы жылдардың басы. Ол кезде сіз Қазақстанның жанадан құрылған қорғаныс министрлігінде министрдің бірінші орынбасары қызметін атқардыңыз. Әрі Жоғарғы Кеңестің депутатысыз. Жанадан қабылданып жатқан әскери доктринаға қатысты газет тілшісі ретінде менің сауалыма орай, «Қазақстанның жер аумағының кеңдігіне байланысты Қарулы Күштерімізде ең алдымен әскери авиацияның алысқа ұшу ауқымы мен қуатын арттыруымыз

бауырлап жүрген жәй ғана металл қорытпасына айналды...

— Сөзіңізге төтеннен мен де қосыла кетейін, сол танктің (негізінен кеңестік танкілердің) ең болмаса, ұшақтар сыныбындағы секілді қорғану үшін айналасына от-шашу да паша алмайды...

— Иә, қаншама қуатты деген танктер авиацияның аспаннан төккен от-жалынына төтеп бере алмай жатыр. Бүгінгі соғыстың шыңдығы осындай. Кезінде Қарулы Күштерімізді қуатты әскери авиациямен нығайтайық дегеніміздің өзі де алдымыздағы ондаған жылдарымыздағы әскери күшімізді, еліміздің қуатты қорғанысын ойлағандығым еді. Ол кезде мен бұған дейін негізгі атқарған әскери құпия қызметімнің тәжірибесіне, көзбен көргеніме, көңіліме тоқығанымға сүйендім. Мысыр, Иран-Ирак, Ливияда өткен соғыстарды әркез сараптама жасап отырдым...

Шынын айтсам, біздің Қарулы Күштеріміздегі авиацияның қорғаныс, қауіпсіздік әлеуеті бүгінгі таңда қандай күйде екенін мен білмеймін. Білетінім, небір «ақылды», мықты жойғыш ұшақтардың орнына біздің аспанымызда қатардағы жауынгерлік ұшақтардың ұшып жүргені.

— Өте өкінішті, әрине...

— Ақыры еліміздің Қарулы Күштерінің мәселесін көтеріп, сұрақ қойып отырсың, мына жайтты құзғатпа ал: қазір біздер, қазақстандық әскери генералдар тобы еліміздің армиясына сәйкестендіріп Әскери доктринаға қатысты тұжырымдама мәтінін жазу үстіндеміз. Тауа

арада дайын болады. Оны Президентіміз Қасым-Жомарт Тоқаевқа ұсынамыз.

Кезінде Қауіпсіздік кеңесінің отырысында Қазақстандағы әскер қатарындағы жалпы қызметті бір жылға түсіргенде мен қарсы болдым. Жауынгер бір жыл ішінде әскери техниканы ғана емес, қолына берілген

қаруын да дұрыстап менгеріп үлгермейді. Бізге екі жылдық әскери борыш өтейтіндер есебінен армиядағы солдаттарымыздың да санын ұлғайтып алуымыз керек дегенмін. Сонда ең лауазымды азаматтардың өзі «Біз жан-жағымыздағы елдермен тату-тәтті көршіліктеміз. Бейбіт елміз. Ешкіммен соғыспаймыз. Әскердің санын ұлғайту, ақшаны далаға шашу деген сөз» деп пацифистік уәждер айтты.

— 1992 жылы Жоғарғы Кеңесте Қазақстанның Қарулы Күштері туралы екі заң жобасын қызу талқылау жүріп жатқан тұста бір сұхбатыңызда осы тұрғыда әйгілі қолбасшы Наполеонның «Өз әскерін асырамаған халық, өзгенің әскерін асырайды» деген нақылын айтқаныңыз есімде қалыпты...

— Ежелгі Римде латынша жазылған мынандай да қағида бар: «Бейбіт өмір сүргін келсе, соғысқа дайындал». Сондықтан да, біздің еліміздің болашақ қорғанысы мықты болуы үшін — жастарымыздың әскери дайындығын мектептен негіздеу керек. Әскери дайындық сабағы мектепте аптасына бір рет емес, алты рет өтуі тиіс. Менің кейінгі кезде бір байқағаным, тіпті мектепті былай қояйықшы, әскерден келген кейбір жас жігіттің өзі қолына мылтықты дұрыс ұстай алмайды. Неге? Ол әскерде қар күреген, аула сыпырған, ары кетсе, еден жуған... Жас өрен ел басына күн туса, елін қалай қорғамақ? Біздің мектептеріміздің өзіндік әскери-патриоттық тұжырымдамасы болуы керек. Қыз балаларын әскер қатарына Израил жайдан-жай шақырып жатпаған шығар?! Өйткені ол — ел қауіпсіздігі! Біздің жеріміздің байлығына, кендігіне қызықпайтын сыртқы дұшпандарымыз жок дейсіз бе? Халық та, басшы да ең алдымен осыны жалында мықтап сақтауы тиіс. Қорғаныс министрінің қызметін жыл сайын ауыстырғанмен, Қарулы Күштеріміздің тұғыры мықты болмайды. Жәй бейбіт заманның өзінде Кеңес Одағындағы полигондық, базалық-далалық әскери жаттығу кезінде өте төменгі пайыздық мөлшерде болатын адам шығынына дейін ескерілетін. Құрама Штаттар әскерінде ол қағида әлі де сақталған. Азаматтық өмірде жол апатынан қайтыс болып жатқандар саны қазір кейбір тарихи соғыстағы шығыннан асып кетті. Ойланатын жайт па? Ал сол әскерде техникадан ақау шығып, автомобиль соғыспай ма, мысал үшін айтқаным?! Түйткіл көп! Бұл біздің әскери саламызда ең үлкен, ең көкейтесті мәселе дер едім. Халық түсіну керек, менің өз басым әскерімізге қатысты бұл мәселені екі Парламенттің басшысына да, кезіндегі Мемлекеттік хатшыға да айттым.

Біртұтас мықты ағзаға айналған сондай бір қуатты күш соңғы отыз жыл ішінде әскери қорғанысымыздың техникалық тұрғыдан болсын, әміршілдік саяси саладан болсын, адымын аштырмайтын ең негізгі жойқын тежеуші күш-тетігіне айналды. Оның нақты мысалын, залал-зардабын үстіміздегі жылдың басында болған Қаңтар оқиғасынан байқадық та ғой?

— Қаңтар оқиғасы: осыдан тура он жыл бұрын белгілі тарихшы-ғалым Әзімбай Ғали менің бір телевизиялық сұхбаттасуымда «Өтпелі транзиттік сипаттағы мемлекетті Президент Назарбаев бөлшектемей, осы күнге аман-есен алып келді. Қазір саяси трансформация пайда болып келе жатыр. Ел толқиды... Сондай жұрт алдырап, басшылар дүрбелеңге түскенде Токтар Әубәкіров секілді өмірде сыналған, саяси-беделді тұлғалар ғана ел алдына шыға алады» деп еді. Әулие екен Әзімбай Ғали! Айтқаны айдай келді. Қаңтардың жан қысылған сол бір күндері елге танымал азаматтар қатарында бірінші болып теледидарға сіз шықтыңыз. «Ұжымдық қауіпсіздік кеңесінің әскері кірсін елге, тек жеке-дара Ресей әскері кірмеуі керек» деп шырылдадыңыз, қайталай ескертіп жаттыңыз...

— Ғалымның өз сараптамасы шығар, рахмет. Ал қаңтарды еске алсақ, менің өз басым ел дүрлігіп жатқан уақытты бір жарым тәулік қатты мазасызданып отырып бақыладым. Сындарлы уақыт оқтай зулап өтіп жатты. Кеудесін ұрған, билікке өте жақын кісілер бір күнде жоқ болып кетті. Газеттерде күн құрғатпай ақыл айтатын, ел басшыларына кеңес беріп жүрген азаматтар қайда? Қиыншылық келген кезде бәріміз жұдырықтай жұмылуымыз керек емес пе? Мен сол күндері жан-жағымдағы өзім білетін беделділердің барлығына телефон соқтым да. «Қолдау керек, қолдау керек, Тоқа айт!» дегеннен басқа ештеңе естімедім. Оны айтасын, ертеңіне ше, мүлдем... басқа әңгімелер шығып кетті: «Токтардың әйелі орыс болған соң орыстар әскерін кіргізді, соларды жақтады» деп. Жарайды. Ұжымдық қауіпсіздік әскері кірмегенде елімізде не болатын еді? Ақырында қандай күй кешетін едік? Айтыңызшы маған? Экстремистік ұйымдардың дегеніне көнуіміз керек пе? Біз баяғыдан, Тәуелсіздік тарихының алғашқы парағын ашқан күннен бастап мүлдем жана, саясаты зайырлы мемлекет құру бағытын ұстанып келеміз. Ғылыми өрістеу арқылы

әлемнің озық ойлы мемлекеттерінің қатарынан көріну — ең асыл мақсатымыз.

— Иә, ол күндерді еске алу — жүрекке мұң ұялатады... Өзіңіз айтқандай, ғылым қай кезде де жалпы қоғамның дамуына озық үлгі болып келеді! Ғылым академиясының соңғы жиналысында ел өмірімен жіті сабақтасқан Қазақстан ғылымының болашағы туралы маңызды да мазмұнды мәселелер көтерілді. Міне, осыған орай, сіздің, академик-ғалым ретіңдігі ойыңызды білім келді?

— Ресейдің, кейде алыс шетелдердің де, авиация-ғарыш бағытында жарық көріп тұратын ғылыми-техикалық журналдарында авиация әлеміндегі кешегі, бүгінгі және ертеңгі нақты прогрессивті қадамдар туралы еңбектерім үздіксіз әрі кең көлемде жарияланып келеді. Салалық оқу орындарында тәжірибелік дәріс оқуым да тоқтаған емес. Ғылым докторлығын ертеректе Мәскеуде қорғағанмын. Осы еңбек жолым себепші болды ма, әлде Мәскеудегі әріптестердің Қазақстан Ғылым академиясына жіберген ауқымды дерек-құжаттары ілік болды ма, әйтеуір, Ғылым академиясының Президенті Мұрат Жұрынов ғылым ордасына мүше болуыма ұсыныс жасады. Академиктеріміз бір ауыздан менің де олардың сапында болуыма қарсы болмады, сайландым. «Құттықтаймыз» деген сүйінші хабар алдым. Сенің «Академиксіз» деп отырғанын сол...

Ал енді ғылымсыз мемлекеттің, елдің, халықтың болашағын болжау мүлде мүмкін емес. Бұл — заңдылық. Ғылымның жолы даңғыл, мемлекет ол жолдан сәл бұрыс кетсе, тарихи-табиғи жүрісінен жапылады. Мемлекет өзіндік тарихи даму, толысу жолында қай кезде де ғылымға, оның нағыз ордасы Қаныш Сәтбаев тұғырын мықтаған Ғылым академиясына арқа сүйейді. Президент Қасым-Жомарт Тоқаев мұны жақсы түсінді. Ол жай ғана дипломат емес, білімді тұлға екенін көрсетті. Өр ғалымның өз ойы, алуан-алуан өз пікірі, ұрандарын тосын жаңалықтары бар. Сондықтан да Президенттің жоғарыдағы алқалы жиналыстан соң ғылымды оқшаулаған шешімі өте дұрыс деп ойлаймын. Бәрі де ел игілігі үшін, мемлекеттің болашағы үшін, Жана Қазақстанның нақты болашақ бағдарламасының жүзеге асуы үшін бүгінгі жасалынып жатқан айшықты қадамдар дер едім.

— Токтар Оңғарбайұлы, мазмұнды да қызықты әңгіменізге рахмет.

— Сізге де рахмет. Халықтың күші — бірлікте, іргеміз мықты болсын десек, әрқашан да басымыз бірге болсын!!!

Сұхбаттасқан Талғат СҮЙІНБАЙ, Алматы

НАРЫҚ

Баға

(Басы 1-бетте)

Қаланың қақ ортасындағы супермаркетті қоя берші, бағасы арзан дейтін базарда қалай екен? Жағдайды өз көзімізбен көрейік деп әдейілеп «жорыққа» шықтық.

Бір жарым сағат кептеліспен «Алтын Орда» базарына әрөн жеттім. Адам қарасы сыртта да, іште де көп. Бала-шағасын ерткен аналар, дорбасын сүйреткен зейнеткерлер әр заттың бағасын

Өткен-кеткеннің назарын өзіне аударып «Келіңіз, не ізделіңіз?» деп санқылдап тұрған сатушыға жақындадық.

— Сауданыз қалай?

— Өй, қазір көбісі манызды деген азық-түліктерді сатып алады. Адам қарасы көп болып көрінгенімен, былтырғымен салыстырғанда сауда аз, — дейді жеміс-жидек сатушысы.

Бұдан кейін жұрт «Оптовка» деп атап кеткен базарды бетке алдық. Кері қарай кептеліс аз екен. Автобустен 25 минутта Райымбек даңғылымен зыр етіп

бөлігіне жетіп бардық. Жетісіп тұрған жоқ екен. Бір келісі 850 — 900 тг. Тіпті кей тұсында 1000 тенге деп жазып қойыпты. Бұл не сонда, қаланың шетінен ішке енген сайын баға өсе бере ме?

Бірақ қымбат болса да алып жатыр. Енді қайтеді? Бүгін алмаса, ертең бұл бағамен жылап көрісуі мүмкін ғой. Осыдан бір ай бұрын газетімізде құмшекердің бағасы 600-700 тенге деп жазған едік. Енді, міне, ол баға да көзден бал-бұл ұшты! Кей саудагер айтады: «Қант бар, бірақ бәрін шығармай отыр. Бағаны өсіру үшін әдейі дүрбелен

ҰШТЫ, ҰШТЫ БАҒА ҰШТЫ

бір сұрайды, қолындағы әмиянына бір қарайды. Ал әккі саудагерлер келушілерді өздеріне қарай шақырып әлек. Базарға келгендердің көзі жеміс пен көкөністе. Анадайдан «менмұндалайтын» құлпынай мен таңқурайға қызығып бағасын сұрайды. Бұлардың келісі 1800-2000 тенгенің арасында.

Тосап жасайтын қыз-келіншек құмшекердің бағасын көріп жүретін ұстай алады. Енді қайтеді, қанттың бағасы күн өткен сайын ғарышқа ұшқан зымырандай шарықтап жатса.

Базардың азық-түлік сататын бөлігінде де ығы-жығы адам. Жан-жақтан «мынауың қымбат қой», «ойбай, бағасы удай ғой» деп шырқыраған дауыстар естіліп қалады. Қаладағы ең арзан саналатын бұл базардың өзінде қанттың бір келісі — 750 тенге. Онда да қаппен алып жатқан ешкім жоқ. Ары кетсе 2-3 келіден өлшетеді. Қарақұмықтың келісі — 650 тенге, күріш — 500 тенге, сүттің бір литрі — 500 тенге.

Көкөніс мұнда арзан еді ғой, қазір қалай екен? Картоп— 200 тенге, пияз бен сәбіздің бағасы түсе қоймапты, келісі 200— 300 тенгеден басталады. Халық көп тұтылатын қиярдың келісі 300-350 шамасында болса, қызанақ 150-200 тенге.

Базардан 2-3 келі қант сатып алып кетуге айналған әжейді өңгімеге тарттық. Есімі — Ләзиза, зейнеткер екен. «Ең арзан базар болған соң дорбамды арқалап осында келдім. Бәрі қымбат. Үйдегі өрік төгіліп тұр. Обал болмасын деп аз-маз тосап қайнатсам деп едім. Немерелерім үшін ғой. Балалар «базарға барма» десе де шығып кеттім. Сиыр етін алайын десем, бағасы удай. Одан тауық еті арзанға түседі. Бұрын оның келісін 500-700 тенгеден алушы едік. Қазір тауық етінің өзі 1200-1400 тенге. Бұрын 10 000 тенгеге біраз зат алып шығушы едік. Қазір түк те келмейді», — дейді зейнеткер.

«Оптовкаға» жеттік. Мұнда да адам толып жүр. «Алтын ордамен» салыстырғанда бағаларында кәдімгідей айырмашылық бар. Шамамен 50-100 тенгеге қымбат. Бірақ әр

**ТАҚЫРЫПҚА
ОРАЙ**

**Бақы
ЖАҢАБАЕВА,
зейнеткер:**

«Қазір барлығы қымбат. Үйдің жанындағы дүкеннің өзінде баға күнде ауысады. «Неге бұлай?» десең, фирмадан қымбаттап келді дейді. Алатын зейнетақым дәрі-дәрмек пен азық-түлікке көтеді. Күнделікті нан алуға барамын. Бір күлшенің өзі бір барғаңда 200 тенге, келесі жолы — 220, енді көше 250 болыпты. Дүкеншімен ұрсысып қайттым. Тым болмаса, нанның өзін осынша құбылтпаса болмай ма? Әттең, немере бағып, қалаға байланып отырмын. Ауылда болсам, нанды өзім-ақ пісіріп алатын едім».

тудырады» дейді. Өткенде қала әкімі Алматыдағы қанттың бағасы 400 тенгеден асады деп еді. Ондай бағамен қант сатып алу үшін бір-екі супермаркетті күндіз-түні андуың керек. Ал жұмыстағы адам демалыс күндері базардан алып үйренген. Сондықтан ең алдымен базардағы бағаны реттеу керек емес пе?

Жүре берсе, көре береді екенсін. «Алтын Орда» базарында келісі 150-200 деген қызанақ мұнда 800 тенгеден сатылып жатыр. Пияздың келісі — 500 тенге. Саудагерлердің бұған өз уәжі бар. Көкөніс сатушысы Жанар: «Біз «Алтын Ордадан» тапсырыспен аламыз. Танертең өз көліктерімен жеткізіп береді. Өйткені ол жақтан тікелей әкелуге көлігім жоқ.

Тауар бағасына жеткізу құнын қосады. Бізге де пайда түсу керек қой. Сол үшін өз шығынымды қосамын. Орынның ақысы, пәтеракы бар. Қазір сауда бұрынғыдай болып жатқан жоқ. Бірақ халықта ақша бар, алып жатыр», — дейді.

Хош, «Ет дегенде бет бар ма» дейтін қазақ етсіз бір күн де тұра алмайды. Оның бағасы қандай? Оны да білдік. Жылқы етінің бір келісі 3000 тенгеден асады, сиыр еті 2400-2500 тенге, қой еті 2300 тенгеден табасыз.

Картоп — 250 тенге, пияз — 300 тенге, сұйық майдың 5 литрі — 3800 тенге, бірінші сұрыпты ұнның бір қабы (25 келі) — 13 000 тенге. Енді есептеп көрейік. Мәселен, еліміздегі ең төменгі жалақы — 60 000 тенге. Бұл ақшаға не келеді? Жоғарыда келтірген бағаларға қарап, тамаққа жұмсалатын ақшаның есебін шығару қиын емес. Демек төмен жалақы алатындар қарны тойып тамақ ішпейді. Ал өткенде денсаулық сақтау министрлігі «біздің адамдар ашқұрсақ емес, керісінше, қерегінен көп ішеді» деп айды аспанға шығарып еді.

Көп балалы ана Сәуле Әлібаеваның сөзіне құлақ түрейік: «Өткенде 5 литр сұйық майды 3800 тенгеге алдым. Қалтама 20 мың тенге салып барып едім, түк болмады. Не деген сұмдық, барлығы қымбаттап кеткен. Әсіресе, жұмыртқаның бағасын айтсаңызшы! Бір бөлке нан — 200-250 тенге. Балаларым кішкентай болғандықтан памперсті жиі аламын. Бұрын 1 талын 100 тенгеге алушы едім, қазір ең арзанының өзі 200-250 тенге. Төрт балаға арналған атаулы әлеуметтік көмектің көлемі 44500 тенге. Ол да қазір азық-түлікке ғана жұмсалады. Жолдасымның айлығы пәтеракы мен басқа да шығындарға әрөн жетеді. Жазғы демалыс қой, балаларды ауылға жіберіп жұмысқа шықпасам, жағдай қиындап барады».

Биыл қымбатшылық кәдімгідей сезіледі. Артық шығынды азайттық, барынша үнемдеуге тырысамыз. Жалақы еспесе де, баға күн сайын көтеріліп жатыр.

Мақпал НОҒАЙБАЕВА

Оқшау ой

«Алматы жастары» бағдарламасына қатысуға үгіттеп жүргендердің бірі мен едім. Өткенде шу шыққанда сол насихатымның «құрбандары» «қане, мақтаулы бағдарламаң» дегендей сыңай танытты. Біреуі тіпті «осынша жасқа келгенше қалай идеалист болып жүрсіз» деп кейіді. Бесіктен бөлі шықтаған баладан сөз есту оңай ма. «Бәрібір әділдік жөңеді» деп миңгір-миңгір еттім.

«СІЗ БАЙ БОЛСАҢЫЗ, БІЗ КЕДЕЙМІЗ»

«Қайдағы әділдік?» — деп мырс етті әлгі бала. — Қайда барсам да басым тасқа соғылады. Біреуі жасың асып кетті дейді, біреуі жалақың сай емес дейді. Сонда мен не істеуім керек?!».

Қысылғанда сөз табасың ғой. «Сен бизнеспен айналысуың керек» дедім екіленіп. Біздің әкімнен қай жерін кем?!

Есінде ме, алдыңғы аптада оған «2 миллион теңгенің күртесін киіп алыпсың, ақшаны қайдан алдың» деп біреулер тап берді емес пе? Сонда әкім не деді?

«Мен кедей емеспін» деді ғой ақталып *(алде мақтанып!)*

Оның содан кейінгі сөзі өзін секілді жастарға үлгі десем, тағы идеалист боламын ба?

Біле білсең, ол кісі әкім болғанға дейін кәсіпкерлікпен айналысқан. Әбден қонданып алғаннан кейін ғана мемлекеттік қызметке ойысқан. Сен де сөйт!

Манағыдай емес, дауысым қатты-қатты шығып, өзімше тамаша ақыл айтқаным мақтанып қалдым. Әлгі жігіт сұқ саусағын шекесіне апара берді де, қолын бір сілтеді.

«Ол кісі бай болса, біз кедейміз, — деді сәл ойланып. — Әкімнің бір ауыз сөзі жетіп жатыр. «Алматы жастары» бағдарламасын қайта тексеріндер десе, қол астындағылар жүгіріп кетер еді ғой».

Бала емес, бәле ғой. Бірақ бұлардың сөзін құлағына қыстырып жатқан ешкім жоқ.

Әкімдіктегілердің айтуынша, бәрі дұрыс, бәрі заңды. Бағдарламаға іріктеу талапқа сай жүргізілді. Баспасөз қызметінің хабарламасында: «Құжаттарды қабылдау аяқталғаннан кейін олардың бағдарлама талаптарына сәйкес екендігі колмен (!) тексеріледі. Тізімге енгізу кезегі жиналған ұпай санына қарай жүзеге асырылады. Өтініштерді қарастыру нәтижесі негізгі болғандықтан, олар қайта қаралмайды» деп жазылыпты. «Нөл ұпаймен қалай өтіп кетті» деп безек қакқандардың сауалына осылайша нүкте қойғандай. «Тізімге ұпай санына қарай енгізіледі» дейді де, ұпайы көптер ұпайы жоқтардың шанына көміліп қалады. Парадокс.

Қысқасы, ана шуылдақтардың әрекетінен түк шықпады.

«Мен сенбеймін» деді бір қыз мұнайып. Колледжде сабақ беретін оны тізімде денсаулық саласында жұмыс істейді деп жазып қойыпты. «Егер де әр адамның құжатын шұқшиып тексерсе, бұлайша шатаса ма?».

Оны әкімдіктегілерден сұрау керек, қарағым. Бәлкім, құжаттарды колмен парактап тексергендердің көзі нашар көретін шығар? Не болмаса, тізімге ену үшін жасалған тізімде жоқтардың құжатын нықтан асырып лақтыра берген шығар? Шынында да, колмен тексерсе, техникалық ақау дегенді кім шығарып жүр?

Бірақ бәрібір әділдік жөнетініне өз басым сенемін. Өйткені бұл өмірде алған бетінен қайтпайтын жандар бар. Солар түбіне жетпей тынбаймыз дейді.

Гүлнар АХМЕТОВА

Комитет рыбного хозяйства Министерства экологии, геологии и природных ресурсов Республики Казахстан уведомляет о проведении Общественных слушаний в форме публичных обсуждений по проекту: «Биологическое обоснование. Проведение комплексных морских исследований по оценке состояния биологических ресурсов казахстанской части Каспийского моря. Раздел: Разработать рекомендации по выведению вида кутум из перечня редких и находящихся под угрозой исчезновения видов животных и Красной книги РК.

Проект будет доступен на едином экологическом портале <https://ecorportal.kz/> в разделе «Общественные слушания» по истечении пяти рабочих дней со дня опубликования данного объявления для предоставления замечаний и предложений в течении десяти рабочих дней.

Разработчик ТОО «Казэкопроект», г. Алматы, улица Ключкова, 123, тел 8(727) 250-7502

Қазақстан Республикасы Экология, геология және табиғи ресурстар министрлігінің Балық шаруашылығы комитеті «Биологиялық негіздеме. Каспий теңізінің қазақстандық бөлігіндегі биологиялық ресурстардың жағдайын бағалау бойынша кешенді теңіз зерттеулерін жүргізу» жобасының, «Құтым түрін сирек кездесетін және жойылып бара жатқан жануарлар түрлерінің тізімінен және Қазақстан Республикасының Қызыл кітабынан шығару бойынша ұсыныстар әзірлеу» бөлімі бойынша талқылау нысанында Қоғамдық тыңдау өткізілетіні туралы хабарлайды.

Жоба осы хабарландыру жарияланған күннен бастап бес жұмыс күні өткеннен кейін, Бірінғай экологиялық порталында <https://ecorportal.kz/> «Қоғамдық тыңдаулар» бөлімінде он күн бойы ескертүлер мен ұсыныстарды ұсыну үшін қолжетімді болады.

Әзірлеуші: «Казэкопроект» ЖШС, Алматы қаласы, Ключков көшесі 123. Тел. 8(727) 250-75-02

Әдетте білектің күшімен, найзаның ұшымен Қазақтың ұлан-ғайыр даласын қорғап, сақтап қалған батыр бабаларды жиі еске түсіреміз. Ал бергі тарихта сол далаға жан бітіріп, мал өсіріп, егін жайқалтқан, өндіріс ошақтарын ашып, еңбек көрігін қыздырған қайраткерлерді сирек ауызға алатын болдық. Бұл ғасырлар бойы адамзат өркениетінің қайнар көзі, бүкіл тіршіліктің бастауы болған Қарекетке деген құрмет пен ізеттің азайғанын білдірсе керек. Әйтеуір, қазіргінің қаһарманы, биік мінберден де айтылып жүргендей, жан қинап, жұмыс істемей-ақ, ертелі-кеш ізденбей-ақ, инемен құдық қазбай-ақ, «жұлдызы жанғандар». Ал кешегі еңбекқор-майталманның шаруаға деген көзқарасы, тағылымды тәжірибесі, өсиетке толы үлгі-өнегесі бүгінгі ұрпаққа аса қажет боп тұр.

Жақында ғана жарық көрген «Киелі Күрті жері» атты кітап осындай ойға жетелейді. Өзі энциклопедиялық туынды деуге әбден лайық. Өйткені мұнда тарих, экономика, іс басқару, мәдениет, баспасөз, ауыл адамдарының бір-біріне бауырмалдығы, қысқасы, өмірдің барлық саласы қамтылған. Шығарма Күрті ауданының құрылғанына 50 жыл толуына арналды. Оқырманға түсінікті болу үшін айта кетейік, Жетісу өңірінде осы аттас аудан ширек ғасыр өмір сүрді. 1997 жылғы қаржы дағдарысы салдарынан тарап еді.

Кітаптың идеясы мен жалпы редакциясын басқарған көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері Серік Үмбетов. Жаңа туындының тұсауы кесілген алкалы жиын мен озат ардагерлерді марапаттау рәсімін ұйымдастырушы да сол Серік Әбікенұлы. Зейнеткерлік демалысқа шықса да, қанына сіңген қасиетпен ауылдың көркеюі үшін

ЕҢБЕК АДАМЫ

аттан түспей, тер төгіп жүргені. Ол өлке шежіресінің мақсат-міндеті жөнінде: «Өткен өмір — тарих. Осының бәрін ескеріп, киелі Күрті жерінің тәлімді тарихы мен ауданның өсіп-өркендеуіне үлес қосқан азаматтар жайында кітап шығаруды жөн санадық», — дейді.

Серік Үмбетовтің өзі де құт мекенге бөтен емес. Қатардағы зоотехниктен облыс әкімі, министр, депутат болғанға дейінгі санлақ маманның өнегелі жолы осы өлкеде басталған. Шаруа жайын жетік біледі. Елмен етене. Қарымды қаламгер Кали Сәрсенбайдың «Журналистер

қауымы Серік Әбікенұлын халыққа жақын болғаны үшін құрметтейді» деуі бекер емес. Ақши жұртының ол кісіге деген ыстық ықыласына, қалтқысыз қошеметіне куә болдық.

Күртінің кешегісі мен бүгіні еңбек шежіресі іспеттес. Жарты ғасыр бұрын ауданды құрып, жемісті басқарған Бекболат Тұрысжанов, Тастан Токсейітов, Нұсіпжан Нұрманбетов сияқты уақытпен санаспай, күндіз-түні еңбек еткен ел ағаларының естелігін тыңдағанда осындай ой түйесің. Бұл мекен ұлт кәсібін өркендетуге қолайлы. Бес түйемен бастап, ойсыл қара санын бес мыңға жеткізген, ауылда зауыт ашып, шұбат пен түйе сүті ұнтағын өндіретін, өнімнің бір бөлігін шет елдерге жөнелтетін Сыдық Дәулетті бүкіл ел біледі. Фермер 150 жерлесін тұрақты жұмыспен қамтамасыз етіп отыр. Замануи тәсіл хәм технологиямен жабдықталған кәсіпорын шалғай мекенде де ауыл шаруашылығы индустриясын жолға қоюға болатынын көрсетті. Бүкіл әлемде азық-түлік қауіпсіздігі көкейкесті міндетке айналған қазіргі заманда табиғи тағамға сұраныс артпаса, азаймайды. Демек озық тәжірибе көпке ортақ болып жатса, импортқа тәуелді болып отырған отандық агроөнеркәсіптік кешеннің экспорттық әлеуеті де күшейер еді.

Басқосуда еңбек ардагерлерінің бірі Күрті ауданының халқымыздың біртуар ұлы Дінмұхамед Қонаевтың қолдауымен Алматыны азық-түлік өнімдерімен қамтамасыз ету мақсатында құрылғанын, оны қайта қалпына келтіру керек деген ойды ортаға тастады. Тімділік тұрғысынан қарасаң, ойланарлық ұсыныс.

Срайыл СМАЙЫЛ

Менің мамандығым зоотехник. Міне, отыз жылдан бері мал тұқымын асықдандыру, өліміздегі сүт-өт бағытындағы ірі қара малдың санын көбейту және азықтандыру мәселесімен айналысып келемін. Басқа елдердің озық технологиясы мен тәжірибесін енгізіп, сол арқылы отандық мал шаруашылығын дамытуға титтей болса да өз үлесімді қосуды өзіме мақсат еттім. Көп жылдан бері шетелді аралағанда көргенім мен түсірген ойларымды қағаз бетіне түсіріп, республикалық Jas qazaq газетіне ұсынды жөн көрдім. Осы жазбам ауыл шаруашылығына жауапты жандардың көзіне шалынып, ұсыныс-пікірімді жүзеге асыруға ниет білдіре ме деген дөмем де жоқ емес.

Ата-бабамыз бағзы заманнан мал шаруашылығымен айналысып, сол малдың арқасында күн көрді. Ал қазіргі заманда мал шаруашылығының талабы басқа. Әлемдік технология жылдам өзгереді. Біз соның ішінен өзімізге тиімдісін алып, қолданысқа енгізуіміз керек. Осы орайда мынадай бір мысал келтіре кетейін. Сүт және ет бағытындағы ірі қараны қолдан ұрықтандырғанда, ұрғашы малдың 90-95 пайызы төлейді. Біздің мұны ел ішінде енгізгенімізге он жылдан асты. Кезінде осы тәсілді өз көзімен көрсін деп АҚШ-қа қазақ фермерлерін алып барып, аралаттық. Сала мамандарын шақырып, семинар өткіздік. Осылайша отандық мал шаруашылығын алға бастыруға аз да болса өз үлесімізді қосуға тырыстық.

Маған «Қазіргі кезде мал шаруашылығында қандай түйткілдер бар? Оны қалай шешуге болады?» деген сауал жиі қойылады. Бұл шынында да өте күрделі сурак. Оны шешу үшін ғылыми негізделген әрі фермердің өз басынан өткізіп, тиімді екеніне әбден көз жеткізген үлгіні басқаларға тарату керек.

Мал шаруашылығында көп жылдан бері жұмыс істеп жүрген жайылым институты болған. Ол институт кейін таратылды. Бүгінде біз жайылымды пайдалануды ғана білеміз, ал оны баптауға көңіл бөлмейміз. Бүйте берсек, ұлттық байлығымыздан айрыламыз. Жайылым да күтімді қажет етеді.

Бірақ, дұрыстап ұйымдастырса, оны да шешуге болады. Осы орайда біраз ұсынысымызбен бөлісе кетейік.

1. Мемлекет ауыл шаруашылығына субсидия бөліп, қолдау көрсетіп келеді. Бірақ бұл көмек жемқорлықтың кесірінен жетер жеріне жетпей, дұрыс пайдаланылмай отыр. Менінше, мемлекет беретін субсидия фермердің қолына тікелей түсіп, оны қалай жұмсайтынын

қолға алу керек. Мәселен, біз Австралиядан бір жылдық сорго, судан будан шөптің үш түрлі сортын әкеліп, сынақтан өткізіп жатырмыз. Оның нәтижесін фермерлерді арнайы «фермер күніне» шақырып, жергілікті сорттардан айырмашылығын көрсетеміз.

Біздің елімізде жайылым өнімділігін арттыруға арналған ғылым саласы атымен жоқ. АҚШ-та көрген тәжірибемді айтайын. Онда жайылымға малға арналған шөптің тұқымын

сашады. Ғылыми институттың ұсынысымен қосымша басқа шөптердің ұрығын сашады. Тыңайтқышыпен баптайды. Қажетінше суаралы. Сондай-ақ ауыспалы жайылымды қолданады. Бізде осы тәжірибені енгізуге не кедергі?

3. Мал азығын тамшылатып суару, жайылымдарды суландыру жағы сырт қалды. Көктемгі жауын-шашында, қар ерігенде аққан су тасжол мен теміржолды шайып жатады. Мұның алдын алуға болар еді. Айталық, кенес дәуірінде арнайы дамба жасап, қар мен жаңбыр суын жинап алатын. АҚШ, Австралия сияқты елдерде осы тәжірибе қолданылады. Бұған көп күш те, қаражат та кетпейді. Қолдағы техникамен-ақ жасауға болады.

Мен еліміздің барлық облыстарын араладым. Мәселен, Алматы облысы Кербұлақ ауданында таудан ағып келетін үлкен өзендердің суы жерге сіңіп кетіп жатыр. Артезиан суы да пайдаланылмайды.

Мен Австралия фермерлерімен тікелей байланыстамын. Бұл елде жайылымды суару жағына ерекше мән береді. Жер астынан су шығарып, ыдыстарда сақтайды. Жер жағдайына қарай жаңбыр суын арнайы арық қазу арқылы жинап отырады. Осы сумен малды, жайылым жерді суаралы. Сөйтіп ірі мал шаруашылығын дамыта отырып, экологияны да сақтайды, ауыл шаруашылығы индустриясына да қолдау береді. Ауыл шаруашылығы өнімінің 40 пайыздан астамы сүт және ет бағытындағы ірі қараның өнімі. Бұл — суарылатын жайылымды тиімді пайдаланудың нәтижесі.

4. Ғылым мен техника дамыған қазіргі заманда малға айырмен шөп тарату, шелекпен жем шашу, қолмен сиыр сауу қалып бара жатыр. Өкінішке қарай, сүт сауатын бағыттағы шаруашылықтарда әлі де қол еңбегін көріп жүрміз. Ал заманға сай техниканы пайдаланатын ірі шаруашылықтар кез келген облыста саусақпен санарлық. Біздің елімізде мал шаруашылығымен айналысатын шаруашылықтардың 80 пайызы ұсақ және орта көлемді. Олар ішкі нарықты ет және сүтпен қамту ісіне, экономикамызды дамытуға зор үлесін қосып келеді. Енді осыны ары қарай дамытудың тиімді жолдарын қарастыруға жөн.

Үлкен шаруашылықтар техникамен толық қамтамасыз етілген. Мал азығын қажетті қоспаларымен бірге арнайы техникамен ақырға салып береді. Мұндай құрылғыларды ұсақ фермаларда қолдану тиімсіз. Бірақ көп қаржы жұмсамай-ақ мәселені шешуге болады. Қалай дейсіз ғой?

Ең алдымен ұсақ фермерлердің шаруашылығын механикаландыру керек. Ол үшін шағын техника шығаруды қолға алу қажет. Силос,

сабан, ірі азықтарды миксермен ақырға тарату жолын қарастыру керек. Бұл қымбатқа түспейді. «Беларусь» тракторының қуат алу білігіне арнайы мал азығын араластырғыш (миксер) қосып, сүт өндіру, мал бордақылау шаруашылығында қолданысқа енгізуге болады. Сонда жемшөп шашылмайды. Әрі малдың ас қорытуына пайдалы. Ресейден әкелінген миксерлер Алматы облысының фермерлерінде бар.

Енді соны кенінен енгізу жолын айтайын. Алматыда кенес заманында ауыл шаруашылығын механикандыру ғылыми-зерттеу институты болған. Қазіргі атауы — «Агроинженерлік ғылыми-өндірістік орталығы» ЖШС. Оның иелігінде 2 гектардан асатын жері, толық инфрақұрылымы бар. Ғылыми мамандар жұмыс істейді. Ресейде, шетелде жасалған талай миксерді пайдаланып жатырмыз. Солардың кем-кетігін анықтап, құбыр бөлшектерін пісіруші (сварщик) болса, оны оп-оңай жасай алады. Бұл компьютер емес, телевизор емес, институтта оқыған қарапайым инженердің де қолынан келеді.

5. Суы жоқ жайылымдарды сумен қамтамасыз ету үшін желдің күшін пайдаланып, суы терең

Азық-түлік қауіпсіздігі бүгінгі заманда әлемдік түйткіл. Тұрғындардың дастарханында табиғи, экологиялық таза өнімдер тұруы керек. Мұны қамтамасыз ететін — ауыл шаруашылығында еңбек етіп жүргендер. Олардың еңбегін ерекше бағалау керек. Менінше, жыл сайын облыс және республикалық деңгейде ауыл шаруашылығы саласында тер төгіп жүрген фермерлерді, кәсіпорын басшыларын марапаттап, көтермелеу керек. Зор жетістікке жеткендерін тіпті медаль тапсырып, Үкімет тарапынан қолдаса да артық емес. Қалай болғанда да, күннің ыстығы мен суығында жыл бойы дамыл таппай тұрбатын шаруаның еңбегі еленуі тиіс. Өйткені қаланы да, даланы да асырайтын сол фермер.

Ағылшын нарықтық макроэкономикалық теориясын әлемге таратқан Джон Кейнс «Ұзақ мерзімді мақсат қойғанда, ұзақ мерзімді нәтиже күту керек» деген. Алдыға жоспар құрғанда осыны ескерген жөн. Біраз уақыт өткен соң жеке кәсіпкерге де, кәсіпорынға да оның экономикалық тиімді жолдары көріне бастайды. Ал біздің кәсіпкерлер бүгін бизнеске ақша салса, оның тез арада еселенгенін қалайды. Алайда ауыл шаруашылығы — жылдам пайда әкелмейтін ерекше кәсіп.

Әлбетте, бұл тақырыпта көп айтып, көп жазуға да болар. Дегенмен өр шаруашылық үшін жеке-жеке бизнес жоспар әзірлеп, тиімді жолдарын есептеп, қаржысын санап, жүзеге асыруға болады. Іске асыру барысында қате тұсын жөндеу қиынға соқпайды.

Мен көп жылдар бойы АҚШ фермерлерімен тығыз байланыста болдым. Бір байқағаным, ондағы шаруашылықтар бір-біріне ұқсамайды. Жердің табиғи жағдайын, желдің соғу бағытына дейін ескерелі. Суды қора-жайға жеткізуден бастап жемшөп салатын ақырына дейін бір-бірін қалталамайды. 15 рет сапар шегіп барғанда 40-тан астам фермердің шаруашылығын араладым. Сонда бір-біріне ұқсатып салған құрылысты көрген жоқпын.

Оған қоса, мына жәйтке назар аударма кетейін. АҚШ-тың Пенсильвания штатында Джон Роджерс деген досымның сүт фермасына жоғары сынып оқушылары Филадельфия, Питтсбург, Гаррисберг т.б. қалалардан жаз кезінде келіп, силос мұнарасына есімін, қала

атауын, келген айын жазып кетіпті. Мен таңырқап, Джоннан «мұны кім жазды, неге жазды» деп сұрағанымда «Қаланың оқушылары жазғы демалыста үш-төрт күнге, бір аптаға келіп фермердің тіршілігін өз көзімен көреді. Жұмысымен танысады», — деп жауап берді. Сұрастыра келе білгенім, ауыл шаруашылығына балалар бастауыш сыныптан бастап тартылады екен. Жастарға арналған тұрақты бағдарлама 4 Н деп аталады. Н — ағылшын сөздігінің алғашқы әрпі. HEAD — БАС, HEARD — ЖҮРЕК, HAND — ҚОЛ, және HEALTH — ДЕНСАУЛЫҚ деген мағынаны білдіреді. Бұл бағдарлама жас балалардың қабілетін ерте бастан тануға мол мүмкіндік ашады. Менінше, бізде де осыны қолға алу керек. Аудан, облыс деңгейінде жазғы демалыс кезінде мектеп оқушыларын фермерлік шаруашылықтарды көрсетіп, ауыл шаруашылығына баулу жағын қолға алу керек-ақ. Бір қарағанда бұл орындалмайтын күрделі іс болып көрінуі мүмкін. Дегенмен «Көз қорқақ — қол батыр» демекші, жан-жақты талқылап жүзеге асыруға болады. Онда «Баланы еңбекке баулу керек» деген құрғақ ақылдан нақты іске көшпер едік.

Иә, Джон Кейнстің сөзімен айтқанда, алда көзге көрінбейтін істер күтіп тұрғанымен, кейін оның нәтижесі зор болмақ.

Дәулет ШОНКЕ,
Халықаралық мал шаруашылығының кеңесшісі, ауыл шаруашылығы ғылымының кандидаты

өзі шешуі керек. Қазір субсидиялауды ауыл шаруашылығы министрлігіндегі мамандар фермермен ақылдаспай шешеді. Ал бұл сыбайлас жемқорлыққа апаратын жол.

2. Әр облыс, әр ауданда жер жағдайына қарай көпжылдық мал азығының тұқымын себуді

ТІРШІЛІК

Орайы келген сұхбат

Талаптанған адамға қай жерде білім алып, қызмет етемін десе де, жол ашық. Әсіресе, қарапайым отбасынан шығып, өз еңбегімен шетел компанияларын мойындаа білген жерлестеріміздің қатары көп. Солардың бірі – АҚШ-тың Пенсильвания штатындағы «WORLEY» компаниясында бас инженер-электрик қызметін атқаратын Гүлдерайым Оразғалиева. Біз Гүлдерайыммен әңгімелесіп, мұхиттың арғы бетіндегі қызметі мен өмірі туралы сұраған едік.

ДЕПУТАТ ҚАБЫЛДАҒАН СТУДЕНТ

— Гүлдерайым, алдымен өзіңіз, туған жеріңіз туралы айтып өтсеңіз.
— Туған жерім — Атырау облысының Қызылқоға ауданы Тасшағыл ауылы. Әкем Батырхан Оразғалиев, анам Талшын Әбілғазы қарапайым еңбек адамдары. Сонымнан ерген екі інім бар. Қиын да аумалы-төкпелі 1997 жылы ата-анам обыыс орталығына қоныс аударды. Қаладағы А.Чехов атындағы мектептің 9-шы сыныбын тәмамдадым. Кейін Атырау политехникалық колледжінің электроэнергетика бөлімшесін бітіріп, Атырау мұнай және газ институтына түстім. Оқи жүріп, қосымша жұмыс істедім.
— Алғашқы жұмыс орныңыз қай ұжым? Жастай жұмыс істеуге не түрткі болды?
— Алдымен ата-анам көмектескім келді. Басында жұмысты ұзақ іздедім. Қай мекемеге барсам да «тәжірибеніз жоқ» деп шығарып салады. Бірде қалалық әкімдікте Елордадан келген депутаттың қабылдауында болдым. Депутатқа барлық жерде жұмыс тәжірибесі сұралатынын айтып, оқуды жана бітірген жас маман ретінде жұмыс тәжірибесін қалай алуға болатынын сұрадым. Депутат мені мұқият тыңдап, түсіністікпен қарап, өзі танитын адамға жіберді. Ол кісі сұхбаттасу арқылы жұмысқа алатынын айтты. Сұхбаттасудан сәтті өтіп, жергілікті инженерлік компанияға сапаны қадағалау менеджерінің көмекшісі болып жұмысқа орналастым.
Менің ойымша, білмегенінді мойындау және сұрау, іздену, керек кезде ойынды ашық жеткізу адамның жолын ашып, биіктерге жетелейді. Ең алғашқы жалақыма торт алып, отбасыммен бөліскенім есімде.

— «Worley» компаниясына қалай келдіңіз?
— Атырау мұнай және газ институтын бітірген соң жергілікті компаниядағы жұмыстан

шығып, 2011 жылы «Worley» компаниясының Атыраудағы филиалына инженер-электрик болып орналастым. Атыраудағы филиал жыл сайын Атырау политехникалық институтын бітірген жастарды жұмысқа қабылдаушы еді. Тек инженер-электрик мамандығы емес, оқуды енді бітірген инженер-механик, инженер-технолог, құрылысшы-инженерлер де жұмысқа алынатын.
«Worley» компаниясының Атырау филиалында кіші инженер-электриктен инженер-электрик болып қызметім өсті. Осында жұмыс істеу маған тек Қазақстан аумағы емес, әлемнің әр қиырынан келген адамдармен танысып, олармен жұмыс істеуге, бір-бірімізден үйреніп, тәжірибе алмасуға, өзге мәдениет пен көзқарасқа толерантты болуға мүмкіндік берді. Компаниядан алған тәжірибе мен мол мүмкіндіктерім үшін әрқашан ризамын.

«WORLEY»-ДЕГІ 11 ЖЫЛ

— АҚШ-та қай жерде жұмыс істейсіз?
— Қазір компанияның Пенсильвания штатындағы филиалында бас инженер-электрикпі. Бүгән дейін Калифорния штатындағы филиалда еңбек еттім. Компанияның негізгі қызметі — энергетика, химия және ресурстарды қамтитын секторларда техникалық қызмет көрсету. Сондай-ақ қолдау қызметтерін көрсетіп, инженерлік жобалау қызметтерін ұсынады. Соңғы 11 жылда осы компаниядағы жұмыс машығым барысында тау-кен өнеркәсібі, мұнай-газ, жел және күн қуаты жобаларында инженер-электрик болдым. Компанияның Солтүстік Америка әйел-инженерлері комитетінің төрағасымын.
Жақында АҚШ-та кәсіби лицензиясы бар инженер болу үшін тапсыратын емтиханнан сәтті өттім. Бұл кәсіби инженер лицензиясын алу инженердің өз кәсібінде жоғары сапа

стандарттары мен жоғары этика ұстанатынына кепілдік береді.
Соңғы ғасырда дүние жүзіндегі индустрияландырудың өсуі мен дүниежүзіндегі халық санының көбеюі электр қуатына сұранысты арттырды. Энергияны өндіру тәсілі қоршаған ортаға біршама зиянын тигізеді. Менің жұмысым климаттық өзгеру мәселелерін, таза электр энергиясын өндіру арқылы шешуге

арналған жобаларда жұмыс істеуге мүмкіндік береді.

ЭЛЕКТРИКТЕН – ҮЛКЕН ЖОБАЛАРҒА

— Сізді Қазақстанмен отбасыңнан басқа не байланыстырады?
— Менің туған Отаныммен байланысым тығыз. Өйткені менің ата-бабамның туып-өскен мекені, өзімнің де кіндік қаным тамған жер. Демек бұл байланыс ешқашан үзілмеуі тиіс. Өйткені адам тұрғылықты жерін өзгерте алады, бірақ ол ешқашан туған жерін өзгерте алмайды. Мен қазақ болып туып, Қазақстанда өскенімді мақтан етемін. Мен Қазақстанды оның сұлулығы, оны мекендейтін отандастарымың ерлігі мен тектілігі үшін, тарихымыз үшін, халқымыздың жанқиярлығы мен еңбекқорлығы үшін жақсы көремін.
— Америкаға барудағы мақсатыңыз қандай, Атыраудағы филиалдан қандай айырмашылығы бар?
— Атыраудағы филиалда отандық жобада жұмыс істеп жүрдім. 2017 жылы АҚШ-қа ұзақ мерзімді іссапарға жол түсті. Компанияның Хьюстондағы командасына қазақстандық жобаның электрлік бөлігін тапсырып, жұмыс көлемін түсіндіріп, жоба аяқталғанша олармен жұмыс істеу қажет екен. Екі жылдан соң жоба да аяқталып, Отанға оралатын уақыт жеткенде «Worley» компаниясының Лос-Анжелес қаласындағы филиалына жұмысқа қалуға ұсыныс түсті. Қарсылық білдірмей, жұмысымды жалғастырдым. Онда мен американдық ішкі жобалармен жұмыс істей бастадым.
— Білім қуып, шетелде қызмет етіп жүрген отандасымыз ретінде елдегі жастар мен ата-аналарға қандай ақыл-кеңес айтасыз?
— Мектепте математика мен физика пәндерін өте жақсы оқыдым. Сондықтан да техникалық

Беттинг

Букмекерлік салада спортқа бәс тігу туралы алып-қашпа әңгіме көп. Кейбіреулер бәс тігу арқылы бірден байып кетуге болады деп ойлайды. Беттингтің қыр-сырын білмейтіндер оны құмар ойындары және лотереймен шатастырып жатады. Ал шындығында спортқа бәс тігудің сипаты мүлде өзгеше. Сондықтан осы өрмекке дұрыс көзқарас қалыптастыруға кәдергі көлтіретін «аңыздарға» тоқталып, түсініктеме берейік.

БІРІНШІ «АҢЫЗ»: БУКМЕКЕРЛІК КЕҢСЕДЕ ҰТЫСҚА ЖЕТУ ОҢАЙ

Неге екенін, жұртты аластыратын әрі кен таралған қасаң қағида дәл осындай. Бәс тігудің не екенін бәлмейтіндер спортқа болжам жасайтын саланы карта немесе рулетка ойынымен шатастырып жатады. Өкінішке қарай, мұндай жансақ пікір қоғамда спортқа болжам жасауға деген теріс көзқарасты қалыптастырады. «Бәс тігу — карта сияқты құмар ойын» деген түсінік басым. Бір қызығы, жай адамдар ғана емес, Парламенттегі кейбір депутаттардың өзі осылай ойлайды.

Мұндай қаталесудің мәні мынада: көп адам спортқа бәс тігу лотерея немесе рулетка сияқты кенеттен жолы болып, ұтумен бірдей деп ойлайды. Білмейтін командаға немесе спортшыға бәс тіккен де ұтасын деп ойлайды. Әрине, бұл — казино немесе лото-залдар үшін үйреніштікі тәсіл. Онда шынымен де аяқ астынан сәтін салып, ұтуын ғажап емес. Покерде қандай карта ашылатынын, рулетканың тілі қай жерге тоқтайтыны, лотереяда қай сан ұтыс әкелетінін болжай алмайсың.

Әрине, спортқа бәс тігуде де кездейсоқ ұтыс болып тұрады. Мәселен, атағы жер жарған спортшыны әлі таныла қоймаған жас боксшы аяқ астынан жеңуі мүмкін. Спорттың аты — спорт, ондай кездейсоқтық кездеседі. Дегенмен қандай да бір спорт түрінен хабарын жоқ болса, жекелеген спортшының немесе команданың ерекшелігін білмей, «Тисе терекке, тисесе бұтаққа» деп бәс тігуге болмайтыны әлдеқашан дәлелденген. Казино мен ойын автоматтары зылынан шықпайтын ойынпаздарға бұл үйреніштікі тәсіл. Ал беттингте ол тәсіл қол емес, яғни ойланбай жасалған болжамның 99,9 пайызы сәтсіз аяқталады.

алған. Бұл оқиға тек Қазақстандағы емес, бүкіл ТМД-дағы букмекерлік бәс тігу тарихына енді.
Сол бір орасан ұтыстың иесі спортқа әуесқойлықпен ғана болжам жасап жүрген. Ол өзін кәсіби бәс тігуші деп санамаған. Беттингтің арқасында баю туралы ойына да кіріп-шықпаған, Бірақ бәс тігуде біраз тәжірибесі бар еді. Бірнеше жыл айналысқан. Футболды жақсы білетін. Өз сұхбатында ол «экспресс» режиміндегі бәс тігуге әр оқиға бойынша талдау жасап, мұқият дайындалғанын айттып еді. Алайда болжамының бәрі дұрыс шығып, соншама ұтысқа кенелемін деп ойлаған.

Мұндай жағдай өте сирек кездеседі. Букмекерлер статистикасы бойынша әдетте беттингпен тұрақты түрде айналысатын тәжірибелі болжам жасаушылардың ұту-ұтпауы әрдайым 50 де 50 болып шығады. Тәжірибесі аздау болса, көбіне ұтылады. Өте сирек жағдайда ұтыс статистикасы белгілі бір уақыт бөлігінде ұтылыс статистикасынан басым түсуі мүмкін. Осының өзі сәттілік саналады.

Алайда пысықайлар шындықты жалпақ жұртқа жайып салудан тартынады. Ғаламтор

Тәжірибелі бәс тігушілер өзінің білімі мен есеп-қисабына сенеді. Олар өздері бүге-шігесіне дейін білетін, нәтижесін болжай алатын спорт түріне ғана бәс тігеді.

ЕКІНШІ «АҢЫЗ»: СПОРТҚА БӘС ТІГУ – БАЮҒА АПАРАТЫН ЖОЛ

Иә, ондай жағдай да болып тұрады. Осыдан үш жыл бұрын Алматыда спортқа үзбей бәс тігіп жүрген бір тұрғынның ағымдағы чемпионаттағы 44 оқиғаның нәтижесін бір мезетте болжағаны дәл келіп, екі миллион долларға жуық ақша ұтып

желісінде букмекердегі ұтысты тұрақты етуге болады деп сендіргісі келетін тақырыптық талдаулар жетіп артылады. Мұндай материалдар белгілі бір мақсатпен жарияланады. Жұртты алдап, онай ақша тапқысы келетіндер бәс тігуге жаңадан ден қойғандары жылдам баюдың тәсілдерін үйретеміз деп алдап, тұзағына топ еткізуге тырысады. Дәл осындай алаяқтар қайсыбір «каппер-кәсібилердің» қисапсыз байлығы туралы аңыздарын шығарады. Соның арқасында олар спорт бәсекесінің «құпия дерегі» сатып алуға үгіттеп, түрліше тәсілмен алдауға тырысады.

МИЛЛИОНДАҒАН АҚША, КЕРЕМЕТ ҰТЫС ЖӘНЕ ОЙЫНҚҰМАРЛЫҚ (Букмекер мен спортқа бәс тігу туралы «аңыздар»)

ҮШІНШІ «АҢЫЗ»: БУКМЕКЕРЛЕР КЛИЕНТЕРДІ АЛДАЙДЫ

Бұл нарықтағы ішкі арпалыс туралы әңгімеге келіп тіреледі. Мүдделі ойынпаздар мен лоббистер қолданатын нағыз «қара пиардың» өзі. Отандық БАҚ-та букмекерлік кеңселерді жерден алып, жерге салатын мақалалар ауық-ауық жарияланып тұрады. Өлде білместікпен, әлде қасақана ма, әйтеуір, букмекерлерге ойын бизнесіне (казино, рулетка, лото-клуб, ойын автоматтары) тән классикалық «күнәнін» бәрін үйіп-төгеді.

Жуырда орыс тілді отандық басылымда мақала авторлары букмекерлерге «Қазақстандағы 10 ажырасудың 7-уі ойынпаздықтың кесірінен» деген айып тақты. Мақала авторлары келтірген тағы бір «жаналық» — елімізде букмекерлік кеңселерде ойнайтын 350 мың адам ойынқұмарлық дертіне шалдықты-мыс. Басылымға мұндай деректерді аноним авторлар емес, Парламент Мәжілісінің депутаттары келтіріп отырғанына назар аударыңыз. Олардың аты-жөнін жазбай-ақ қояйық, білгісі келтіндер желіден-ақ тауып алар. Мәжілісвуменнің бұл деректі қайдан алғаны бір өзіне мәлім. Заң шығарушының пікірін кім және қандай мақсатпен бұрмалап отыр, мәселе сонда. Қос депутаттың ондай мәлімдемені тектен текке жасамағаны белгілі. Олар букмекерлерді (казино, рулетка немесе лото да емес) ел ішінде осындай сұмдық жағдайдың қалыптасқаны үшін кінәлі деп

мамандық алуды қалап, электр энергетикасы саласына оқуға түстім. Энергетик болып еңбек еткен әкем де бұл талдауыма қолдау білдірді. Мамандығыма қызығушылығым арта түсіп, келешегіме дұрыс таңдау жасағамын үшін өзіме риза болдым. Осылайша өмірлік мамандығынды жақсы көру мен менгерудің қаншалықты маңызды екенін түсіндім.

Менінше, кез келген адамның өмір жолында білім мәселесі өте маңызды рөл атқарады. Өкінішке қарай, Қазақстанда тамыр-таныс арқылы, жең ұшынан жалғасу жолымен білім алуды жеңіл көретіндер кездеседі. Кейде менің таныс-туысқандарым өз балаларының ірі компанияда қызмет еткенін қалап, шетелге баруына көмек сұрайды. Ондайда «баланызбен кітап дүкеніне барып, бір кітап әпердіңіз бе?» деп сұрасам, мүдіріп қалады.

Сондықтан баланың білім алуына ата-анасының көбірек көңіл бөлгені жөн. Оларды тұшымды білім беретін кітаптарды оқуға үйретуі керек. Кімде-кім өз перзентінің өзін-өзі танып, өзі қызығатын саланы таңдауына, ойындағысын жүзеге асыруына, шығармашылық ойлау қабілетін арттыруына араласса, бала жан-жақты дами түседі деп есептеймін.

— Ел ішінде жылдар бойы шешімін таппаған күрмеуі қиын мәселе көп. Осындай таптаурын болған түйіндерді қалай шешу керек деп ойлайсыз?

— Мемлекеттің өркендеуіне тек қана саясаткерлер немесе әкімдер ғана емес, әрбір адам үлес қосуы тиіс. Егер біз өмірімізді өзгерткіміз келсе, алдымен, өз санамызды өзгертуіміз керек, өйткені биліктегілер де халық немесе халықтың бір өкілі. Сан ғасырлық тарихы бар Америка елінде айрықша атап өтетін дүниелер көп. Әр азамат өз мемлекетінде адалдықтың салтанат құруы үшін қажыр-қайратын жұмсауы керек.

Айталық, жай ғана тәртіп бұзып, полицияға күніміз түссе, «аға, жібере қойыңызшы» деп ақша ұсынатындар бар. Сондай-ақ медицина қызметкеріне еңбекке жарамсыздығы туралы парағы үшін де ақша қыстырып жатады. Ал жоғары оқу орындарына оқуға түсу үшін қандай әрекеттерге баратыны жөнінде айтпасақ та болады.

Біз басқадан адалдықты талап ете отырып, өзіміздің адалдықтан аттаймыз. Бәрі өзімізден басталуы керек. Менің бұл жақта жүріп түйген бір пікірім осы. Азаматтық белсенділік танытып, мемлекет ісіне қолдан келгенше атсалысайық. Тіпті табиғатқа қамқорлық көрсетіп, бір тал болса да отырғыза алсақ, өзіміздің туып-өскен өлкеге жасаған жанашырлығымыз болар еді. Мүмкін қысқа мерзімде өзгеріс екіне қоймаса да, біздің елеусіз болып көрінген әрекетіміз өзгерістерге жетелері сөзсіз.

Мен үшін білім — әлем құлпын ашудың кілті, азат етуші, бостандық «төлқұжаты» іспетті. Алаш ардақтысы Әлихан Бөкейхановтың «Ұлтқа қызмет ету білімнен емес, мінезден» дегеніндей, елге пайдалы болу, білімнен бұрын рухани тәрбие мен туған жерге деген махаббаттан басталатындығы сөзсіз. Болашақта Атыраудағы білім алған ортама барып, жастарды білімге үгіттеп, насихат жүргізсем деймін. Жұмыс тәжірибеме сүйене отырып, инженерлік білім беретін оқу орындарының сабақ беру форматына өзгеріс енгізіп, үлесімді қоссам деген ниеттемін.

— Шынайы да ашық сұхбатыңызға көп рахмет! Туған еліңіз сіздей жігерлі, саналы да ойлы жастарына сенім артады.

Сұхбаттасқан Нұрғұл НАСЫР, Атырау қаласы

айыптады. Қарай гөріңіз, екені бірі ойынқұмар, ал соның бәрине букмекер кінәлі екен!
Депутаттардың еш тексерілмеген көрсеткішті пайдаланғаны таңдай қақтырады. Мәселен, денсаулық сақтау министрлігінің дерегінше, Жүйке денсаулығы орталығында бүкіл психиатриялық патологиясы бар сырқаттардың мұншама саны тіркелмеген. Оған қоса, букмекерлік кеңселерде, сондай-ақ казино мен лото-клубтарда тұрақты түрде бәс тігушілердің жалпы саны да әлдеқайда аз.

Клиентерді алдау, Қазақстан букмекерлерінің өздері айтқандай, күйіп тұрған мәселе. Бірақ мұндай алдаумен отандық букмекерлер емес, астыртын кеңселер, яғни біздің елімізде тіркелмеген онлайн-букмекерлік сайттар және онлайн-казинолар айналысатынын ескерген жөн.

Көптеген заңсыз кеңселер шынында да өз клиенттерін онды-солды алдайды.

Кең таралғаны — ұтысты төлемеу, қазақстандықтардың ақша салынған аккаунтын бұғаттау немесе жою. Бәс тігу шарттарын түсініктеме бермей-ақ өзгерту. Тағы да қайталап айтамыз: мұндай тәжірибе заңсыз жұмыс істейтін (астыртын), шетелде тіркелген және қазақстандық лицензиясы жоқ букмекерлік сайттарға тән. Алаяқтарға ұрынбаудың қағидасы қарапайым: елімізде ресми тіркеліп, лицензия алған отандық букмекерлердің (соның ішінде халықаралық компаниялардың) қызметіне жүгінген дұрыс.

Қазақстандық лицензиясы бар-жоғын тексеру оңай: букмекерлік кеңсенің сайтында ол көрініп тұрады. Онымен мұқият танысуға мүмкіндік бар. Ал егер сайтта ондай мәлімет болмаса, онда кеңсе заңсыз жұмыс істейді деген сөз. Онда оған жоламаған дұрыс. Сондай-ақ букмекердің құзырлы органның — мәдениет және спорт министрлігінің тізімінде бар-жоғын да тексеруге болады. Министрлік сайтында ресми тіркелген букмекерлік кеңселердің тізімі бар.

Ал отандық букмекерлердің алдайтыны туралы әңгіме шындыққа жанаспайды. Біріншіден, ел ішінде қызметі ресми тіркелген бірде-бір букмекерлік кеңсе заң бұза алмайды. Өйткені әшкере болған жағдайда жұмысын тоқтатып, лицензиясын кері қайтаралы. Екіншіден, бүкіл қазақстандық букмекерлердің қызметі мемлекеттің ұдайы онлайн-бақылауында. Әрбір операцияны тәулік бойы онлайн режимде қаржы министрлігінің салық комитеті қадағалап отырады. Сондықтан кез келген заңсыз немесе алаяқтық іс-қимылды жүзеге асыру мүмкін емес.

Осы аңыздардың бәрінен хабарлар болу, ең бастысы, шындықты білу спортқа бәс тігуге объективті қарауға мүмкіндік береді. Бүкіл әлемдегідей спорт жанқүйерлерінің ермегіне дұрыс көзқарас қалыптастырып, негізсіз қорқытып-үркітуге, тез баюға шақыратын құлардың үлесіне сенбеу керек.

Олжабек БАЙҚУАТОВ

Мерей

(Басы 1-бетте)

Дәл өзінің мезгіл мезетінде жеткен шақырту деп білемін» деген еді. Осындай қысылтаяң шақта Қазақстан теннис федерациясы талантты қызға кең өріс ашты, бауырын жаза, қолтығын сөге көсілуіне еркін кеңістік берді. Жетістігі көз алдыңызда, тарих туғызды. Жылнаманың жаңа парағы ашылып, әйгілі турнирдің тарихына жаңа есім жазылды. Және қандай! Wimbledon Wimbledon болғалы бұл турнирдің ең жас чемпионы

деген мәртебелі марапаты бар. Бұл марапатты соңғы рет 2011 жылы чех Петра Квитова 21 жасында алса, араға бір мүшелдей уақыт айналтып біздің теннисші Елена Рыбакина иеленіп отыр. Ақсары қызды қалай мақтасақ та, орасан жетістігімен қалай мақтансақ та жарасады. Ресейлік ақпарат құралында журналист Бен Ротенбергтің мынадай пікірі жүр, жаны бар сөз. «Елена Ресейден өз ұланының талантын мойындауға аса құлықты болмағаны үшін, қолдау көрсетпегені үшін, тіпті мұндай теннисші қыз барын елемегені үшін кетті». Дәл қойылған диагноз. Базбіреулер танып жүргеніндей, Рыбакина Ресей атынан түрлі додаларда оза шауып бөйгенің алдын бермей жүргенде құда түссек бірсөрі еді. Біз бұл қызды Ресей қызын қарап сыртқа тепкенде шақырдық. Рас, Ресейдің теннисшілері біздің елден пана тауып, сағалап келіп жүргені ақиқат.

Еленаның «Спартак» академиясында тәлім алғаны ақиқат. Ресей теннис федерациясы мәймөңкелетпей турасын айтқанда Рыбакинаны асыраудан бас тартты. Келісімшартты мерзімінен бұрын тоқтатып, қаржы тауып беруде қиналатынын жеткізді. Енді қайтпек керек дейтін қысылтаяң шақ туғанда тіпті спорттық мансабына нүкте қоятын шақта демеу қазақ даласынан табылды. Қазақстан теннис федерациясы тек Рыбакинаны ғана емес, ресейлік бірнеше теннисшіні құшағына басып басына үй, бауырына қазан салып берген жоқ па. Жалпы Ресейде туып, бағы басқа елде жанған теннисші тек Рыбакина емес. Алысқа бармай-ақ екі жыл бұрын Australian Open турнирін ұтқан Софья Кенин осы күнде АҚШ-тың атынан аламанға түсіп жүр. Сондықтан да кезінде кемеліне келтірудің орнына өзекке теуіп сырттатып, ал бүгінде биікке шыққанда таланттымыз еді деп тұлыпқа мөңіреген мәскеуліктердің мекіренуі қызғаныштан басқа ештенбес емес. Бір жағынан мәскеуліктердің қызғаныуы да орынды секілді. Бүгінгі Мәскеуде 12 миллионнан астам халық тұрады десек, Рыбакинаға дейін бірде-бір мәскеулік Уимблдон турнирін жеңбеген екен.

Теннис спортының тарихын тәпсірлеушілер Уимблдон тарихында финалға дебютанттар, яғни екі қарсыластың да алғаш финалда ойнау сәті осыдан алпыс жыл бұрын тіркелді деген мәліметті жылт еткізді. Дәлірек айтсақ, 1962 жылы Wimbledon турнирінің финалы америкалық Карен Ханце Сушман мен чехословакиялық Вера Сукова арасында өткен екен. Содан бері қарай бұл үлкен дулыға санатына жататын мәртебелі бөйгенің чемпиондық атағына дебютанттар таласу құрметіне жете алмаған. Арада алпыс жыл өткенде тағы бір жаңа дерек осылай тіркеліп отыр.

Биылғы доданың финалына дейін Елена Рыбакина канадалық Бьянка Андреескуді жеңді. Канаданың теннисші қызы кезінде Австралия ашық біріншілігін, US Open турнирін ұтқан, әрі алдымы аңызға айналған теннисші Серена Уильямстың өзін сүріндірген санлақ. Одан кейін қытайлық Чжэн Циньвэннен басым түсті. Үлкен додаларда олжа салып жүрген хорват қызы Петра Мартичты ұтып ширек финалда шықты. Ширек финалда Еленаның жолын тосып аустралиялық Айла Томлянович тұрды. Көкөрім шағынан талантымен дараланып көпшіліктің көзайымына

айналған Айланың да қылар айласы аз емес. Бірақ оның шеберлігі біздің қыздан бір бас төмендеу соқты. Жартылай финал. Орда бұзар отыздан асқан, әлемнің бұрынғы бірінші ракеткасы атанған, үлкен дулыға турнирлерін әлдеқашан ұтып, құрмет пен қошеметтің керемет мезетін көріп тастаған румын Симона Халепке қарсы ойнады Рыбакина. Франция ашық чемпионатын, және осы Уимблдонды 2019 жылы ұтқан Халептің қатепті қара нардай қайратты қызын біздің Лена бір сағат 15 минутта қорттан түріп шығарды.

Жабер Еленадан басым түскен еді. Кеткен есені үлкен дулыға додасының финалында қайтарды.

«ҚАЗАҚҚА КЕЛІН БОЛ, ЕЛЕНА!»

«Қазақстан теннисшісі Елена Рыбакина әлемдегі ең мықты төрт үлкен дулыға жарысының бірі — Лондонда өткен Wimbledonда чемпион атанды!!! Бұл Қазақстан тарихындағы тұңғыш жеңіс! Елена бізге

WIMBLEDON БІЗГЕ ДЕ БҰЙЫРДЫ!

Алда финалдық айқас. Қарсылас — тунистік Онс Жабер. Бұлар 2019 жылы әлемге Қытай уын шашар алдында Ухань қаласындағы турнирде жолдары түйісіп, Рыбакина жеңген болатын. Одан кейін 2021 жылы АҚШ-тың Чикаго қаласында және Біріккен Араб Әмірлігінің Дубай қаласындағы турнирде

ЖАЛҚЫ ПІКІР

Болат ӨТЕМҰРАТОВ,
Қазақстан теннис федерациясының президенті:

ЕҢБЕКПЕН ЖЕТТІ МҰРАТҚА

— Еленаның ойынын Англияға арнайы барып тамашаладым. Ол өзін-өзі жетілдіріп, тынымсыз еңбектенудің нәтижесінде биікке қарай бастап келе жатқан қыз. Осы жолғы додада әлемнің тегеурінді деген ракеткалармен күш сынасып, шетінен жайпап шықты. Оның бұл жетістігін көздейсоқ келген жеңіс деп қабылдауға болмайды. 2018 жылы ол әлемдік рейтингте 200 теннисшінің қатарына өзгер дегенде ілікті. Бір жылдан кейін алдыңғы 40 теннисшінің қатарына кірді. 2020 жылғы рейтингте оның есімі 19-ыншы болып жазылды. Былтыр әлемнің 14-інші ракеткасы саналды. Биыл тағы екі саты өрлеген болатын. Оның осындай өрлеу жолына қарап та жанкешті жаттығуда аянбағанын аңғаруға болады. Оның осындай өрге басуы ерте ме кеш пе үлкен жетістікке бастайтыны сөзсіз еді. Лена финалда әлемнің үздік ракеткасы саналатын қарсыластың қарсы өте тегеурінді ойын өрнегін көрсетіп өз жоспарын ойдағыдай орындай алды. Бірінші сәтте есе жібергенімен, одан кейін басымдық таныта білді. Үнемі еліміздің теннисшілерінің әлемдік деңгейдегі жарыстарға қатысқанында тақым қысып, қолдау білдірміз. Әсіресе осындай үлкен дулыға, гранд слэм санатына жататын турнирлерге қатысқан теннисшілерге демеу болып қасында жүреміз. Wimbledon турнирінің ширек финалына шыққан Рыбакинаға да қолдау көрсету мақсатында арнайы барып, өнерін тамашаладық. Корттың қасында отырып кезбен тамашалаудың әсерін сезбен айтып жеткізу жеңіл емес. Біздің қыз екі апта теңдессіз өнер көрсетті. Елена үшін табанының астындағы қандай төсеніш болса да талғамайды. Ол топырақта да, хард төсеніштің үстінде де, жасанды көгалда да өзін еркін сезінеді. Былтыр Токио олимпиадасында хардтың үстінде сынға түсті. Ролан Гаррос жарысында топырақта ойнады. Енді міне Wimbledonда жасанды көгалда өзінің өлеуетін күллі әлемге көрсете білді. Оның бұл биікке жету жолы оңай болған жоқ,

Ресей атынан осындай жарысқа шығуға жарамаған соң келген. Оған 2-3 жыл болды. Енді олар да біздің Лена, Ресей Еленасы деп жабысып жатыр. Әрине, ол Ресейдің тумасы, орыс қызы. Мұндай асыл тұқымды, сұлу да тал шыбықтай иілген денелі қызды өзімізде қалдырып, болашақ чемпион балалар туғызып алудың бір-ақ жолы — Еленаны елімізге келін қылып алу! Ештеңе қылмайды, 2-3 ұрпақтан соң бәрі таза қазақ баласы боп кетеді. Қане, қазаққа Елена — чемпионның жүрегін жаулап алатын батыр жігіттер бар ма?!». Бұл белгілі спорт журналисі, қарымды қаламгер Несіп Жүнісбаевтың әлеуметтік желіде жазған жазбасы.

Күні кеше Елена Рыбакинаны Нұр-Сұлтан әуежайынан атқамінерлер, белгілі спортшылар, қалың жанкүйер шашу шашып қарсы алды. Іле бұқаралық ақпарат құралдары өкілдеріне арнап баспасөз мәслихатын өткізді. Журналистердің жан-жақтан жауған сауалдарына жауап берді. Әрине, оның ішіндегі шиканның соқтасын сыққандай әсер ететін сұрақ — Рыбакина қай елдің азаматы? Осы сауал алдына тағы да көлденең тартылғанда сымдай тартылған сұлу сүйріктеу саусақтарымен жан қалтасынан жеке күәлігі мен паспортын жарқ еткізіп суырып алды. «Міне» делі күлімісіреп: «Мен — Қазақстан азаматымын! Қазір қай елдің қызы екендігімді сұрайтындарға бұған дейін де жауап берген едім. Осы сұрақ алдымнан шыға берді. Рас, 2020 жылдан бері қарай ешбір қалада тұрақты түрде тұрақтанба емеспін. Өйткені біздің сала — жолсапар, жаттығудан кейінгі жаттығуға жалғасатын жұмыс. Ұшып-қонып әр қалада, қонақүйде дамылдаймыз» делі. Жалпы «Рыбакина әлі де Ресейдің азаматы, Қазақстан теннис федерациясы «дайын асқа тік қасық болып» дайын спортшыны өз елінің атынан қосты» деген жөл сөз әлі де гулеп тұр. Абын-құбын әнгіменін басылатын түрі байқалмаған соң да спортшы құжаттарын қос қолына ұстап тұрып көрсетті.

Бас қалада өткен баспасөз мәслихатында Елена Рыбакина өзінің жетістігі арқылы Қазақ даласында теннис спортын дамытуға титтей де болса серпін беретініне сенім білдірді. 2000 жылы Сидней төрінде марқұм Бекзат Саттарханов бастап, Ермахан Ыбырайымов қолтапта Олимпиада алтынын олжалағанда қаншама қарадомалақ балалар бокс үйірмесіне жазылуға талпынды. Енді Еленаның да ерен еңбекпен жеткен жетістігінен кейін елімізде кеңжелеп келе жатқан теннис спортына қызығушылардың қатары артатыны айдан анық.

Кайбір жылы Қазақстанға әлемнің азулы теннисшілері испандық Рафаэль Надаль мен серб Новак Джокович келіп кайырымдылық шарасы ретінде матч өткізген болатын. Надаль де, Новак та сол кезде елімізге тек нан ауыз тиюге емес, қомақты қаржыға шақырылғаны белгілі. Надаль сонда жаңа отау көтеріп, тойын өткізе сала қазақ даласына келіп, Джоковичке қарсы қорыққа шыққан болатын. Осы істі ұйымдастырушылардың арғы мақсаты осындай сандақтардың тартысқа толы тамашасын тірдей көрген көкөрім жастар бекзада спортқа бет бұрса деген еді. Бірақ бұл бастаманың қаншалықты салмағы басым болғанын, неше баланы қортықа әкеп «көгендегенін» білмейміз. Десе де ауызды қу шөппен сүртуге болмайды. Өсіп келе жатқан жеткіншек жас таланттар да бар. Зарина Диастын ізін басып Дамир Жалғасбай, Занғар Нұрланұлы, Даниэль Тазабеков сынды талапты ұл-қыздар өсіп келеді. Бұдан былай да Еленаның жеңісінен кейін

қазақ жерінде кенже қалған теннис спортына алабөтен қызығушылық оянары сөзсіз.

Айтпақшы, астанда өткен баспасөз мәслихатында «сырттан келімсектерді шақыра бермей отандық спортты жеркілікті таланттары тауып өсіру арқылы өркендету дұрыс дегенге қатысты пікірге Рыбакина былай деп үн қосты. «Менің пайымдауымша, сіздердің отандық спортшыларды даярлау керек деген пікірлеріңіз орынды. Өзімнің жайымды айтсам, егер Қазақстан мені қысыл-таяң шақта шатқаяқтап тұрғанымда

шақырмағанда қазіргі күнде кім боларым белгісіз еді. Теннис Қазақстандағы кенже қалған спорт түрі. Мүмкін менің шыққан биігімнен кейін еліктеушілердің қатары артар. Өзгеге үлгі атану үлкен жауапкершілікті жүктейді, мен оны сезінемін әрі мақтан етемін» делі.

Қазақ спортында Рыбакинаға дейін де, одан кейін де кім келіп кім кетпеген?! Сыртқа сауын айтып кезінде қанымызда бар күреске де келімсектерді көптеп тартпап па едік. «Барыс» хоккей клубындағы айлық жалақысы 50 миллион теңгеге жете-қабыл легионерлер дер жүр. Жоғары жалақы алатын келімсек спортшылар әлі де аз емес. Сондықтан да Рыбакина сырттан келді дегенді ұлғайтып айта беретіндер ертең Елена қыздың қазақ теннисшілерін қаптаптып шығарғанын

көргенде бармағын шайнауы да мүмкін. Пайдасыз, тек қарақан басының қамын күйттеп келушілердің қатарынан емес, керісінше, осы елдің көк байрағын биікке ұстауды мұрат тұтып жүрген жандарға қолдау көрсету керек.

Ресейдің «дайын өнімі» емес екеніне көз жеткізгісі келгендер Рыбакинаның кәсіби спорттағы мансабына көз жүгіртсе жетіп жатыр. Ол туған елінде жасөспірім шағында ойнады. Теннистің әліппесін сол елде ашқаны рас. Кәсіби спортқа қара орман орыстың ортасында келгені де шындық. Бірақ жасөспірімдер арасынан ересектер қатарына өтер аумады кезеңдегі қиындық пен бойыусынуға дейінгі болдырудың барлығы да Қазақстанмен қатысты. Ол осы асуда алғанға дейінгі тынымсыз жаттығулар мен жарыстарда Қазақстан атынан қатысып, шындалды.

Елена Wimbledon-2022 додасында чемпион атанғаны үшін қомақты сыйақы алады. Нақтырақ айтқанда 1 миллиард 145 миллион теңге. Талантты қыз Англиядан алған сыйақысының белгілі бір сомасын еліміздегі жасөспірім теннисшілердің дамуына жұмсайтынын жеткізді. Одан кейін өзі көзімен көрген жануарларды уақытша ұстайтын орынның жағдайын жақсартуға бөлмек.

Президент Қасым-Жомарт Тоқаев Елена Рыбакинаны жарқын жетістігімен құттықтап, спорттағы үздік жетістіктері үшін хәм халықаралық ынтымақтастықты дамытуға қосқан орасан үлесін ескеріп II дәрежелі «Достық» орденімен марапаттады.

Осыдан жетпіс жыл бұрын Алматыдағы «Динамо» стадионындағы жалғыз теннис кортында спорттың осы түріне баулу қолға алынса, бұл күнде теннис корттары жауыннан кейінгі балаусадай жайқалмаса да салынып, ашылып жатыр. Бірақ қатысушылардың қатары әлі де селдір. Өйткені — теннис кымбат спорт түрі. Елена Рыбакина енді өзінің талантын шындап, талабын ұштаған командасы секілді еліміздің жасөспірімдері арасынан таланттарды тауып, додаға дайындауға үлес қосады деп сенеміз.

Әлемдік доға алдындағы дайындықты бағамдадық

Жуырда Голландияның Ассен қаласында халықаралық турнир өтті. Ертеден бері ұйымдастырылып келе жатқан Ассен кубогы деп аталатын доғаға әлемнің таңдаулы командалары қатысты.

Жігіттеріміз жасын мінез көрсетіп, топтық кезеңде Еуропа құрлығының азулы дейтін Англия, Голландия, Германия сынды құрамаларын айқын басымдықпен ұтты. Тіпті әлемдік рейтингте бізден жоғары тұрған Паралимпиада ойындарының жүлдегері Бразилия құрамасын, АҚШ волейболшыларын айқын басымдықпен ұтып, финалда Германия құрамасына қарсы ойнадық. Бірақ біздің жігіттердің бір емес, бірнеше ұпайын көрер көзге бадырайтып

тұрып төрешілер қарсыласқа алып берді. Дегенмен де жігіттеріміз жасыған жоқ, керісінше, жасын мінез көрсетіп өздерінің әлеуетін паш етті.

Құрама мүшелері енді тамыз айына дейін демалыс алып тынығады, содан кейін әлем чемпионатына әзірлікті бастаймыз.

Енді Голландия елінде өткен халықаралық турнирде жіберген қателіктер мен ойсырап тұрған олқылықтарды бүтіндейміз. Біздің жігіттердің бойы еуропалықтардан да, америкалықтардан да, бразилиялықтардан да әлдеқайда аласа. АҚШ құрамасындағы волейболшылардың дені бұрын арнайы мақсаттағы жасақта әскери қызметін атқарған, бойы 2 метрден жоғары. Олардың серейген ұзын колдарынан доп өткізу де бізге қиындық туғызатыны жасырын емес. Бірақ намысқа шапқанда қарсыластың бойшаң болғаны манызды емес. Жігіттер шабуылда тәуір өнер көрсеткенімен де, қарсы жақтың шабуылдаушы спортшысына тосқауыл (блок) қоюда осалдық танытып жатты. Әрине, оған бойдың қысқалығы да әсер етеді. Біз осы жарысқа қатысу арқылы дайындығымыздың деңгейін бағамдалдық. Алда әлі әлем чемпионаты, жазғы ПараАзия ойындары бар. Сол додаларда барымызды саламыз.

Бауыржан ТАХАЙОВ,

Паравoleyбол құрамасының бас бапкері
III топтағы мүмкіндігі шектеулі жан

Жобаның мақсаты – ерекше жандарды журналистика жанрларын меңгеріп, сауатты жазуға бейімдеу. Қазір журналистикаға құмар жандар компьютерлік сауаттылық, мерзімді баспасөз және тележурналистика бойынша дәріс алып, тәжірибесін шыңдап жатыр. Сонымен қатар қатысушыларымыз елге танымал өнер жұлдыздары, спорт саңлақтарымен жүздесіп, журналистиканың сұхбат жанрын меңгеруде. Жанерке Төлеген курсқа Орал қаласынан онлайн қатысып жүр. Ал III топтағы мүмкіндігі шектеулі жан Бауыржан Тахауов – отырып ойнайтын волейболдан Қазақстан ұлттық құрамасының бас бапкері. Бұл жолы Жанеркенің жүрек түкпірінен шыққан төбіренісі мен Бауыржан Тахауовтың жарыс туралы жазбасын оқырман назарына ұсынып отырмыз.

Менің анам марапатқа лайық

Мен бұл туралы үнемі ой өрбітіп, айтып та келемін. Менің анашым, біз қанша жетістікке жетіп қуанып жүрсек те, сол үшін ешбір жанның алғысына бөленіп көрген емес. Ал шындығында біздің әр жеткен жетістігіміз осы анашымыздың еселі еңбегінің арқасы ғой. Себебі бізді, әсіресе, мені оқу орындары да, қандай да бір мекемелер де онлайн немесе офлайн өткізілген игі-іс шараларға қалдырмай қатыстырып келеді.

Балаларымен бірге қоғамға үлес қосып, балаларын тек жақсы жағынан танытып жүрген аналардың еңбегі неліктен ескерусіз қалуы керек? Оны айтып отырған себебім, «Сен қайдан жетістікке жетейін деп едің, орныңнан тұрып жүруің мұн емес пе, бәрі ананның арқасы ғой, ал сен соған өз күшіңмен жеткендей мақтанасың» дейтін адамдар бар. Сондай сөзді естігенде төбемнен біреу таспен ұрғандай мазасыз күй кешемін. Иә, бәрі анашымның арқасы екендігін мен мойындаймын. Қолымнан келсе, аспандағы айды да алып берер едім. Өтген...

Анам өз өмірінде небір қиындық пен сынақты бастан кешірді. Оның бәрін тәптіштеп айтып жатудың қажеті жоқ, бәрін де өткеннің еншісіне қалдырайық. Бірақ анам қиындыққа мойымалды. Керісінше, қасқайып қарсы тұрды, күресе білді. Бұл, әрине, біздің қамымыз, яғни қос перзенті үшін ғой. Біз үшін нағыз батырлық осы! Нағыз ерлік! Осындай аналардың еңбегі қалайша ескерусіз қалады? Соны түсінбеймін. Нағыз лайықты марапат осы кісілердің қанжығасына байлануы тиіс қой. Әйтпесе, қашан көрсен, басқа біреулер сыйлықтың астында қалып, мақтанып, маркайып, төбесі көкке жетіп жатады. Ал менің анамда ше? Ол кісіде мұндай марапаттың бірі де жоқ. Басқаларға берген бір шок гүл мен бір жапырақ Алғыс хат менің анама неге бұйырмайды? Әлбетте, мен мұны біреудің алған марапатын қызғанып айтпаймын. Алсын, құтты болсын! Мен өзім осыған дейін де қаншама марапатқа

бөлендім. Бәрі көз алдымда, ілулі тұр бөлмемде. Шыны керек, ананның күн-түн демей атқарған еңбегі ескеріліп, құрмет көрсетілмеген соң маған осының бәрінің не керегі бар деп кейде барлығын жинап алып қоқыс жәшігіне тастай салғым келетіні бар. Ойлап қарасам, анам сырт қалып, жыл сайын тек өзіңнің

еңбегін ескеріле беретіндігі де ыңғайсыз. Сондай сәтте ананның бетіне қарауға да ұяламын. Анасын қатты жақсы көретін қыз болған соң солай шығар, бәлкім. Мені түсінгісі келмейтін бір адамдардың жанағы бір құлаққа жағымсыз сөздері еріксіз еске түсіп, көзіме жас келетінін де жасырмаймын.

Мен мұны анама байқаптаймын, іштен тынамын. Біле білсеңіз, осындай ойлар адам денсаулығына кері әсерін тигізеді екен. Былтырдан бері қанша рет сырқаттандым. Әлі күнге дейін бәсеңдейтін түрі жоқ. Анам мен үшін қалай қиындықпен күресіп өтсе, мен де дәл солай ананның үмітін ақтау үшін адам болып, ел қатарлы қызмет етуім керек деп өзімді қинап әрең

жүрмін. Әрине, анама айта алмай іштей тұншығып жүрген қажетсіз ойдан қайткенде де арылайын деп, бұған қандай ем-шара қолдануға болатындығын сұрап талай психолог мамандармен тілдестім. Олар ақыл-кенесін аямай, ем-домын жасап жатыр. Бәріне рахмет! Бірақ бұдан еш өзгеріс

те, нәтиже де жоқ. Қайдан болады нәтиже, егер құлағыңда әлгіндей сөздер жаңғырып тұрып алса?

Расында да, анам да басқалар секілді сый-құрметке ие болмаса да, перзентін қандай да бір дәрежеге жеткізгені үшін марапатқа әбден лайық деп ойлаймын. Өйткені бізді осындай дәрежеге жеткізіп, балаларым ештеңеден қалмасын деп алдымызда құрақ ұшып, тер төгіп жүрген осы анамыз емес пе?! Әйтсе де, перзенттерінің осылай адам болып өсіп-жетілуіне қосқан үлесі зор қайтпас қайсар ананың, біздің анамыздың еңбегін ешкім елемейтіні қынжылтады. Мен айтпасам, кім айтады мұны? Ананның еңбегі ақталғанша, менің жаным ешқашан жай таппайды. Мереке күндері менің анамды да қалдырмай, елмен бірге сый-құрмет көрсетіп, өзімнің қандай да бір шаралардан қалмай белсенділік танытып жүргеніме алғыс деген мәтінде болсын, бір алғыс хат не дипломдармен марапаттаса деген тілегім бар. Журналистика саласында жүрген әріптестеріме айтарым, анашым «Қайсар ана» атты төсбелгісіне ие болуға мүмкіндік жасап, жоғары билік өкілдеріне осындай ананың барын айтып жеткізсеңіздер, нұр үстіне нұр болар еді. Мендегі қазіргі бар арман осындай боп тұр, ағайын. Алла нәсіп етіп, жоғары билік өкілдерінің бірі арнайы келіп, анашымға салтанатты түрде «Қайсар ана» төсбелгісін таққан сәтінің куәсі болсам деп армандаймын.

Жанерке ЕРБОЛҚЫЗЫ,

I топтағы мүмкіндігі шектеулі жан,
Орал қаласы

Қас-қағым сәттің шебері

Еліміздің мәдениет және спорт министрлігі, Ә.Қастеев атындағы Мемлекеттік өнер музейі мен Қазақстан кинематографистер одағы Игорь Александрович Вовнянконың 80 жылдығына арналған еске алу іс-шараларының аясында «Менің Қазақстаным» атты фотокартиналар көрмесін ұйымдастырды.

«Менің Қазақстаным» фотокөрмесі осыдан 10 жыл бұрын Астана (бүгінгі Нұр-Сұлтан), Алматы, Талдықорған және Париж қалаларында сәтті өткен еді. Биыл Ә.Қастеев атындағы Мемлекеттік өнер музейі мен Қазақстанның кинематографистер одағы Игорь Вовнянконың шығармашылығына құрмет көрсете отырып, оның фотокартиналарын көрмеге шығарды.

Игорь Александрович Вовнянко 1942 жылы Алматыда туған. 1968 жылы Бүкілодақтық мемлекеттік

кинематография институтының операторлық факультетін тәмамдаған. Игорь Вовнянко өмірінің 60 жылын қазақ кинематография саласына арнады. Оператор, қоюшы-режиссер мен сценарий авторы ретінде ондаған көркем картина түсіріп, отандық кино өнерінің алтын қорына енген деректі фильмдер сериясын жасады.

Игорь Вовнянко — Қазақстанның Мемлекеттік

сыйлығының лауреаты (1985 ж.), Қазақстанның Еңбек сіңірген қайраткері (1998 ж.), «Тарлан» тәуелсіз жүлдесінің лауреаты (2006 ж.), Домбровский атындағы әдеби жүлденің лауреаты (2007 ж.).

Туған елінің көгіне көз жетпейтін шексіз даласы табиғи, тарихи қазыналарға толы. Оған деген өз сүйіспеншілігін Игорь Вовнянко камерасына түскен қас-қағым сәттер арқылы жеткізді. Қазақтың шөл даласы мен сәулеті, жануарлары мен ормандары, жазығы мен тауларының суреттері Отанымызға басқа көзбен қарап,

естен кетпес сезім сыйлайды. Көрме 28 шілдеге дейін жалғасады.

Нұрсана ҚАНАҒАТҚЫЗЫ,

№174 мектеп-гимназияның 11-сынып оқушысы,
Алматы қаласы

Бас редактор — директор Срайыл Махатұлы СМАЙЫЛ Редакция алқасы: Қуаныш НҰРДАНБЕКҰЛЫ жауапты хатшы Ғалия ҚАЛИЕВА компьютер орталығының жетекшісі Тілшілер мен қызметкерлер: Гүлнар АХМЕТОВА — экономика, нарық Мақпал НОҒАЙБАЕВА — арнаулы тілші Ернұр КЕНЖЕБАЙ — шолушы Кәмшат ТӨЛЕШОВА — терімші Айдос ҚҰСАЙЫНҰЛЫ — web-salim	Аймақтағы меншікті тілшілер: Мерген ТОҚСАНБАЙ— Ақмола және Солтүстік Қазақстан облыстары (8 701 312 39 34) Қажет АНДАС — Алматы облысы (8 747 706 13 82) Нұргүл НАСЫР — Атырау облысы (8 702 959 80 08) Мөлдір КЕНЖЕБАЙ — Шымкент қаласы (8 776 238 55 94) Ұлдай САРИЕВА — Батыс Қазақстан облысы (8 705 150 48 30) Кезекші редактор Мақпал НОҒАЙБАЕВА	Меншік иесі: «Аманат Медиа» ЖШС Директордың орынбасары Мейрамбек ҚҰЛМҰХАМЕДОВ Бас есепші Расима ӘКІМБЕКОВА	Редакцияның мекенжайы: 050012, Алматы қаласы, Мәуленов, 85 үй, №61 кеңсе, 3-қабат (<i>Бөгенбай батыр көшесінің қиылысы</i>) Телефондар: 8(727) 272-43-39; 272-43-25 Бухгалтерия: тел.факс: 8(727) 272-46-22 (жарнама бөлімі) Газет «Дәуір» ЖШС РПИК (Алматы қаласы, Қалдаяқов көшесі, 17-үй) тел: (727) 273-12-04, 273-12-54. Тапсырыс — №1085; Бағасы келісім бойынша Таралымы — 5000 дана <i>Газет Қазақстанның барлық аймақтарында таралады, сондай-ақ «AirAstana» әуежолының ұшақтарында бар.</i> <i>Jas qazaq газеті «Караан», «Хорошие новости плюс» және KOK TENGRI дүңгіршіктерінде сатылады</i> Газет 2004 жылы 14 желтоқсанда тіркелген. 2021 жылдың 03 маусымында ҚР Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі Ақпарат комитетінде қайта есепке тұрып, № KZ68VPY00036247 күзлігін алды. Мақала авторының пікірі редакция көзқарасын білдірмейді. Жарнама мәтініне тапсырыс беруші жауапты. Газетте жарияланған материалдар мен суреттерді сілтемесіз көшіріп басуға болмайды.
---	---	--	---